

უმაღლესი განათლების სამსაფეხურიანი
სისტემის შემოღება საქართველოში

PhD Concept Paper

თბილისი

2005

PhD Concept Paper

წინასიტყვაობა

განათლების, და კერძოდ უმაღლესი განათლების რეფორმა საქართველოში ძლიერი და თანამედროვე სახელმწიფოს განვითარების აუცილებელი წინაპირობაა. რეფორმა უამრავ ასპექტს მოიცავს, ერთ-ერთი მათგანია სამეცნიერო კადრების მომზადების ფორმატის შეცვლა და დოქტორანტურის საფეხურის შემოღება საუნივერსიტეტო განათლებაში.

სოციალურ მეცნიერებათა ცენტრის (CSSS, თბილისი) ინიციატივითა და ღია საზოგადოების ინსტიტუტის (OSI, ბუდაპეშტი) მხარდაჭერით 2004 წლის მარტში დაიწყო მუშაობა პროექტზე, რომელიც მიზნად ისახავდა დოქტორანტურის დანერგვასთან დაკავშირებული პრობლემების ანალიზს და შესაბამისი რეკომენდაციების შემუშავებას. პროექტის ფარგლებში დაგეგმილი იყო კონცეპტუალური დოკუმენტის შემუშავება - საქართველოში დოქტორანტურის დანერგვისათვის საჭირო ეტაპები, აკადემიური ხარისხების არსებულ და ახალ სისტემათა შორის მიმართება, დოქტორანტურის საგანმანათლებლო პროგრამების აკადემიური შინაარსის თავისებურებები, სამსაფეხურიან სისტემაზე გადასვლის ინსტიტუციური საფუძვლები და ა.შ.

მუშაობის პროცესში მომზადდა ხუთი სიტუაციური ანალიზი (საექსპერტო შეფასება) მსოფლიოში არსებული დოქტორანტურის მოდელების შესახებ.

კონცეფციის შემუშავებაში აქტიურად მონაწილეობდნენ საქართველოს წამყვანი უმაღლესი სასწავლებლების წარმომადგენლები. 2004 წლის შემოდგომაზე მოეწყო სამი მრგვალი მაგიდა ექსპერტების მონაწილეობით. პროექტის ფარგლებში ჩატარდა სემინარი, სადაც პროფ. ბარი პარსონსონმა (ახალი ზელანდია) წარმოადგინა ინგლისურენოვანი ქვეყნების სადოქტორო პროგრამების მოდელები (იხ. დანართი II).

ექსპერტთა ჯგუფის მუშაობის შედეგად შეიქმნა რეკომენდაციები, რომელთა გათვალისწინება სასურველია საქართველოში დოქტორანტურის წარმატებული დანერგვისათვის.

მადლობას მოვასხენებ ყველას, ვინც პროექტში მონაწილეობდა.

ლიკა ღლონტი

*დოცენტი, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
სოციალურ მეცნიერებათა ცენტრის პროექტის „სადოქტორო პროგრამების
კონცეპტუალური დოკუმენტი“ კოორდინატორი*

PhD Concept Paper

კონცეფცია

• დოქტორანტურის მიზნები

დოქტორანტურის მთავარი მიზანია პროფესიული მოღვაწეობის შესაბამისი სფეროების აკადემიური ლიდერების მომზადება, რომლებსაც შესწევთ უნარი შექმნან ახალი ცოდნა, კრიტიკულად გაანალიზონ დაგროვილი იდეები, და პასუხისმგებლობით მოეკიდონ ამ ინფორმაციის ტრანსფორმაციასა და გავრცელებას პუბლიკაციების, სწავლებისა და პრაქტიკაში დანერგვის გზით.

უნივერსიტეტის PhD აკადემიური ხარისხის მქონე კურსდამთავრებულს ცოდნისა და უნარ-ჩვევების სამი ძირითადი ასპექტის განხორციელება უნდა შეეძლოს:

1. ცოდნისა და უნარ-ჩვევების გენერაცია;
2. ცოდნისა და უნარ-ჩვევების კონსერვაცია;
3. ცოდნისა და უნარ-ჩვევების ტრანსფორმაცია.¹

• დოქტორანტურაში მიღების წესი

დოქტორები მომავალი ლიდერები და უმაღლესი კლასის პროფესიონალები არიან, შესაბამისად დოქტორანტურაში საუკეთესო სტუდენტები უნდა იქნან მიღებული.

დოქტორანტურაში მიღების აუცილებელი წინაპირობაა მაგისტრისა ან მასთან გათანაბრებული აკადემიური ხარისხის ქონა. დოქტორანტურაში ჩაბარების მსურველს მაღალი აკადემიური მოსწრება უნდა ქონდეს.

მიღების სასურველი წინაპირობაა:

პირველი ვარიანტი – სამეცნიერო თემატიკის არსებობა და სავარაუდო სამეცნიერო ხელმძღვანელის წინასწარი თანხმობა. ეს არ გულისხმობს სადისერტაციო თემის ზუსტი დასახელების განსაზღვრას, მაგრამ დოქტორანტურაში ჩაბარების მსურველმა მკაფიოდ უნდა წარმოადგინოს მისი ინტერესების სფერო. სამეცნიერო ხელმძღვანელმა უნდა დაადასტუროს ამ სფეროში კვლევის წარმოების საშუალება.

მეორე ვარიანტი – ფაკულტეტი/დეპარტამენტი/კათედრა აცხადებს საკვლევ თემებს და სთავაზობს მათ მომავალ დოქტორანტებს. ნებისმიერ შემთხვევაში დოქტორანტი უზრუნველყოფილი უნდა იქნეს კვლევისათვის აუცილებელი პირობებით და კვალიფიციური სამეცნიერო ხელმძღვანელით.

• დოქტორანტურის აკადემიური შინაარსი

ახალი ტიპის დოქტორანტურის მთავარი განმასხვავებელი ნიშანია სასწავლო კომპონენტის არსებობა.

დოქტორანტურა მოიაზრება როგორც სასწავლო-სამეცნიერო პროცესი, და არა მხოლოდ სამეცნიერო კვლევა.

¹ Preparing Stewards of the Discipline. Carnegie Initiative on the Doctorate.

სასწავლო პროცესმა უნდა უზრუნველყოს როგორც ცოდნის გაღრმავება, ასევე მისი გაფართოვება.

ქვემოთ მოყვანილია ის ძირითადი პრინციპები, რომლებიც აუცილებლად უნდა იქნეს დაცული სადოქტორო პროგრამის შემუშავებისას.

რა ვასწავლოთ?

დისციპლინის საგნები
კვლევის თანამედროვე მეთოდები
უმაღლესი სკოლის პედაგოგიკა
კომუნიკაცია და მენეჯმენტი

როგორ ვასწავლოთ?

ინდივიდუალური სასწავლო პროგრამები
სემინარული მუშაობა
ინტერდისციპლინური მიდგომა

• PhD სისტემაზე გადასვლის ინსტიტუციური წინაპირობები

PhD სისტემაზე გადასვლის საკანონმდებლო წინაპირობები დარეგულირდა კანონით “უმაღლესი განათლების შესახებ”. რაც შეეხება ინსტიტუციონალურ პირობებს, აქ ბევრი რამ არის მოსაწესრიგებელი.

სადოქტორო პროგრამები ძირითადად ხორციელდება კვლევით უნივერსიტეტებში. დღევანდელ დღეს მეცნიერებათა აკადემიასა და უნივერსიტეტებში არსებული ასპირანტურა პარალელურ სტრუქტურებს წარმოადგენენ. უნდა მოხდეს მათი დაახლოება/შერწყმა ან ერთობლივი მუშაობის პრინციპების შემუშავება.

უნდა შემუშავდეს სადისერტაციო საბჭოს ტიპური დებულება, რომელიც გააადვილებს სადოქტორო პროგრამების ხარისხის კონტროლს. სადოქტორო პროგრამების ხარისხის უზრუნველყოფა გულისხმობს პროგრამულ აკრედიტაციას. საწყის ეტაპზე (და ალბათ მომავალშიც ქვეყნის სიმცირის გამო) გარადუვალია უცხოელი ექსპერტების მონაწილეობა შეფასების პროცესში.

უნივერსიტეტებში უნდა შეიქმნას შესაბამისი აკადემიური და ადმინისტრაციული სტრუქტურები, რომლებიც სადოქტორო პროგრამების განხორციელებისათვის აუცილებელ პირობებს უზრუნველყოფს.

• დოქტორანტურის დაფინანსება

ახლად მიღებული კანონის თანახმად 2007 წლისათვის უნდა შემუშავდეს მაგისტრატურისა და დოქტორანტურის დაფინანსების ახალი წესი. მანამდე უმაღლესი განათლების ეს ორი საფეხური დაფინანსდება უნივერსიტეტების სამეცნიერო გრანტების ხარჯზე.

ცხადია, რომ სადოქტორო პროგრამების მთავარი დამფინანსებელი საქართველოში უახლოეს მომავალში სახელმწიფო იქნება, თუმცა უნივერსიტეტებმა ახლავე უნდა იზრუნონ დოქტორანტურის დაფინანსების დამატებითი წყაროების მოპოვებაზე, წინააღმდეგ შემთხვევაში სავარაუდლოა ბევრი პროგრამის დახურვა.

ახალი სადოქტორო პროგრამების განფასების დროს დარგებს შორის განსხვავება უნდა იქნეს გათვალისწინებული. ასევე, უნდა გავითვალისწინოთ საერთაშორისო გამოცდილება, რომ PhD პროგრამები ბაკალავრიატის პროგრამებთან შედარებით დაახლოებით სამჯერ მეტი ღირს.

PhD Concept Paper

განმარტებითი ბარათი

1. შესავალი

განათლებას უდიდესი მნიშვნელობა აქვს საზოგადოების კეთილდღეობისა და დემოკრატიული ცნობიერების ჩამოყალიბებისათვის. სამეცნიერო მიღწევები, ტექნოლოგიური ცვლილებები, კულტურისა და ხელოვნების განვითარება თანამედროვე სამყაროში შეუძლებელია განათლების სრულყოფილი სისტემის გარეშე.

სახელმწიფოს კეთილდღეობა არსებითად დამოკიდებულია მაღალი პასუხისმგებლობის მქონე განათლებულ მოქალაქეებზე, რომელთაც გაცნობიერებული აქვთ საკუთარი პროფესიული საქმიანობის მნიშვნელობა ქვეყნისათვის. უმაღლეს განათლებას უმნიშვნელოვანესი ფუნქცია აქვს უკეთესი მომავლის უზრუნველყოფისა და სახელმწიფოს დინამიური განვითარებისათვის.

უმაღლესი განათლების სიცოცხლისუნარიანი და მდგრადი სისტემის გარეშე საქართველო ვერ დაიკავებს ღირსეულ ადგილს თანამედროვე მსოფლიოში. დღეს საქართველოს უმაღლესი განათლების სისტემა ძირეული რეფორმის წინაშე დგას.

2002 წლის 1 მარტს საქართველოს პარლამენტმა მიიღო დადგენილება “უმაღლესი განათლების განვითარების ძირითადი მიმართულებების შესახებ”; ხოლო 2004 წლის 21 დეკემბერს მიღებულ იქნა კანონი “უმაღლესი განათლების შესახებ”.

ორივე დოკუმენტში განსაზღვრულია საქართველოს უმაღლესი განათლების სისტემის საერთო ევროპულ სივრცეში მოქცევა.

“გლობალიზაციის პირობებში უმაღლესი განათლება საერთაშორისო ხასიათს იძენს. აუცილებელია საქართველოს უმაღლესი განათლების სისტემის საერთო ევროპული განათლების სისტემის სივრცეში მოქცევა საერთაშორისო ორგანიზაციებთან და წამყვან უნივერსიტეტებთან პარტნიორული თანამშრომლობის საფუძველზე”².

1999 წლის ივნისში ევროპის ოცდაცხრა ქვეყნის განათლების მინისტრმა ხელი მოაწერა ბოლონიის დეკლარაციას, რომლის მიზანია უმაღლესი განათლების საერთო ევროპული სივრცის (European Higher Education Area - EHEA) შექმნა 2010 წლისათვის. დღეისათვის ბოლონიის პროცესის წევრია ევროპის ოცდაცამეტი ქვეყანა. საქართველო პრეტენდენტა რიცხვს მიეკუთვნება და სავარაუდოდ ამ პროცესს 2005 წლის მაისში შეუერთდება.

---

² საქართველოს პარლამენტის დადგენილება “საქართველოში უმაღლესი განათლების განვითარების ძირითადი მიმართულებების შესახებ”

ბოლონიის დეკლარაციის ძირითადი აქცენტი თავსებადი და იოლად გასაგები აკადემიური ხარისხების სისტემის შემოღებაა ევროპის მასშტაბით: იგულისხმება უმაღლესი განათლების ორი საფეხურის – ბაკალავრიატისა და მაგისტრატურის – დანერგვა. ცხადია, რომ ბოლონიის პროცესი გვერდს ვერ აუვლის დოქტორანტურის საკითხის განხილვასაც.

2000 წლის იანვარში ევროპის კომისიის წინადადებით პრინციპულად გადაწყდა კვლევისა და ინოვაციის ევროპული სივრცის (European Research and Innovation Area – ERIA) შექმნა, რომლის მიზანიცაა ევროპაში ცოდნაზე დაფუძნებული ეკონომიკისა და მისი განვითარებისათვის სათანადო პირობების უზრუნველყოფა.

სწორედ სადოქტორო პროგრამები უზრუნველყოფენ ამ ორ ევროპულ “სივრცეს” შორის პირდაპირ კავშირს: ცოდნაზე დაფუძნებული ეკონომიკა ვერ შეიქმნება სათანადოდ მომზადებული მაღალი კლასის სპეციალისტების გარეშე.

დოქტორანტურის დანერგვის აუცილებლობა ბოლონიის პროცესში მონაწილე ქვეყნებისათვის სრულიად ცხადია: 2003 წელს ბერლინში გამართულ შეხვედრაზე ევროპის 33 ქვეყნის უმაღლესი განათლებაზე პასუხისმგებელმა მინისტრებმა განაცხადეს, რომ

“აცნობიერებენ რა, უმაღლესი განათლების ევროპულ სივრცესა და კვლევის ევროპულ სივრცეს შორის უფრო ახლო კავშირების ხელშეწყობის აუცილებლობას, და მთელ ევროპაში კვლევების როგორც უმაღლესი განათლების განუყოფელი ნაწილის მნიშვნელობას, მინისტრები საჭიროდ მიიჩნევენ, რომ ბოლონიის პროცესში ამჟამად არსებული უმაღლესი განათლების ორი ძირითადი საფეხურის გარდა მესამე საფეხურად შეიგნონ დოქტორანტურის დონე”.

ამჟამად აქტიურად მიმდინარეობს მუშაობა დოქტორანტურის მიზნების დახვეწაზე. მაგალითისთვის გამოდგება თუნდაც UNESCO-CEPES პროექტი “სადოქტორო ხარისხი და კვალიფიკაცია უმაღლესი განათლებისა და კვლევისა და ინოვაციების საერთო ევროპული სივრცეების კონტექსტში” (*Doctoral Degrees and Qualifications in the Contexts of the European Higher Education Area (EHEA) and the European Research and Innovation Area (ERIA)*)³.

გვინდა რა დავიკავოთ ღირსეული ადგილი ევროპულ ოჯახში და შევეუერთდეთ უმაღლესი განათლების საერთო ევროპულ სივრცეს, ამთავითვე უნდა განვსაზღვროთ დოქტორანტურის ფუნქციები და მნიშვნელობა.

კანონში “უმაღლესი განათლების შესახებ” დოქტორანტურა განსაზღვრულია, როგორც

“... უმაღლესი განათლების მესამე საფეხური, სასწავლო პროგრამების და სამეცნიერო კვლევების ერთობლიობა, რომელიც მიზნად ისახავს სამეცნიერო კადრის მომზადებას და მთავრდება დოქტორის აკადემიური ხარისხის მინიჭებით.”

უმაღლესი განათლების მესამე საფეხური პრაქტიკულად ხელახლად ჩამოსაყალიბებელი. უნდა განისაზღვროს დოქტორანტურის დანერგვისათვის

³ <http://www.cepes.ro/hed/policy/doctorate.htm>

საჭირო ეტაპები, აკადემიური ხარისხების არსებულ და ახალ სისტემათა შორის მიმართება, დოქტორანტურის საგანმანათლებლო პროგრამების აკადემიური შინაარსის თავისებურებები, სამსაფეხურიან სისტემაზე გადასვლის ინსტიტუციური საფუძვლები და ა.შ.

ძალიან მნიშვნელოვანია დოქტორანტურის დანერგვასთან დაკავშირებული პრობლემების განხილვა ევროპაში მიმდინარე პროცესების ჭრილში და ამ სფეროში მსოფლიო გამოცდილების გაზიარება.

2. აკადემიური (სამეცნიერო) ხარისხების სისტემები

შეიძლება განვასხვაოთ აკადემიური ხარისხების ორი ძირითადი სისტემა:

- ინგლისურენოვანი ქვეყნების (და ეხლა სულ უფრო ფართოდ გავრცელებადი) სისტემა: ბაკალავრი (B.A./B.Sc.), მაგისტრი (M.A./M.Sc.) და ფილოსოფიის დოქტორი (PhD) – აშშ, დიდი ბრიტანეთი და ა.შ;
- კონტინენტური ევროპის ტრადიციული სისტემა: დიპლომირებული სპეციალისტი (Diplom), მეცნიერებათა კანდიდატი (Promotion), მეცნიერებათა დოქტორი (Habilitation) – გერმანია, აღმოსავლეთ ევროპა, დსთ.

შესაბამისად განსხვავდება აკადემიური წოდებებისა და თანამდებობების მიღების წინაპირობები: გერმანიაში აქამდე და აღმოსავლეთ ევროპისა და დსთ ქვეყნების დიდ უმრავლესობაში დღესაც პროფესორის პოსტის დაკავებისათვის აუცილებელია მეცნიერებათა დოქტორის ხარისხი (დოცენტის თანამდებობა – მეცნიერებათა კანდიდატის ხარისხი); მაშინ როდესაც ინგლისურენოვან ქვეყნებში ეს სხვა აკადემიური მაჩვენებლების (გამოქვეყნებული ნაშრომების რაოდენობა, სტაჟი, სალექციო კურსები, მოზიდული გრანტები და ა.შ.) მიხედვით განისაზღვრება.

აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ ინგლისურენოვან ქვეყნებში უმაღლესი განათლების საფეხურების ასეთი სისტემის არსებობა არ არის დაფიქსირებული არც ერთ კანონში – ეს უმაღლესი განათლების ტრადიციული მოდელია. გერმანიასა და განსაკუთრებით აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებში კი პირიქით, უმაღლესი განათლების საფეხურები, მინიჭებული აკადემიური ხარისხების რაობა, ზოგჯერ პროგრამების ხანგრძლივობა და აუცილებელი კრედიტების რაოდენობაც კი შესაბამის ნორმატიულ დოკუმენტებში (ძირითადად კანონში უმაღლესი განათლების შესახებ) ზუსტად არის განსაზღვრული. ასეთი დეტალიზაციის მიზეზი ძირითადად აკადემიური ხარისხების “კონტინენტური” სისტემიდან “ინგლისურენოვან” სისტემაზე გადასვლით აიხსნება.

ინგლისურენოვან ქვეყნებში უმაღლესი განათლების კიდევ ერთი დამახასიათებელი ნიშანია უნივერსიტეტების აბსოლუტური აკადემიური თავისუფლება და ავტონომია, რაც იმას ნიშნავს, რომ თითოეული უნივერსიტეტი თავად განსაზღვრავს განათლების ამა თუ იმ საფეხურზე (მათ შორის დოქტორანტურაში) სტუდენტთა მიღების წესს, პროგრამების ხანგრძლივობას და სასწავლო/კვლევითი მუშაობის ფორმატს. მსგავსია სიტუაცია კონტინენტურ ევროპაშიც. უნივერსიტეტების ავტონომიის ზრდის ტენდენცია დსთ ქვეყნებშიც

აღინიშნება, თუმცა ასპირანტურასთან მიმართებაში აქ ცენტრალიზებული კონტროლი არსებობს ე.წ. საატესტაციო კომისიების (მაგ. საქართველოში – სწავლულ ექსპერტთა საბჭო, რუსეთში – «Высшая Аттестационная Комиссия») სახით (იხ. ქვემოთ).

2.1. PhD პროგრამების ტიპები (მიღების წესი, აუცილებელი წინაპირობები, პროგრამის ხანგრძლივობა, განათლების ფორმატი, დაცვა)⁴

აშშ

დოქტორანტურა მხოლოდ უნივერსიტეტებში არსებობს. დოქტორანტურაში სწავლის აუცილებელი წინაპირობაა როგორც წესი მაგისტრის აკადემიური ხარისხის ქონა, თუმცა მთელ რიგ შემთხვევებში ამის უფლება ბაკალავრებსაც ეძლევათ. ყოველი უნივერსიტეტი დამოუკიდებლად განსაზღვრავს დოქტორანტურაში მიღების წესს, კურიკულუმს, კრედიტების რაოდენობას და ა.შ. ერთიანი მოდელი არ არსებობს. ტრადიციულად, დოქტორის აკადემიური ხარისხის მისაღებად სასურველია, მაგრამ არა აუცილებელი პუბლიკაციების ქონა. PhD პროგრამების ხარისხის კონტროლი, როგორც წესი, ხორციელდება უმაღლესი სასწავლებლის ინსტიტუციური აკრედიტაციის დროს. პროგრამული აკრედიტაცია პროფესიული ორგანიზაციების მიერ ხორციელდება მხოლოდ გარკვეულ სფეროებში, მაგ. კლინიკური ფსიქოლოგია (დეტალებისათვის იხ. დანართი II).

დიდი ბრიტანეთი

დოქტორანტურა მხოლოდ უნივერსიტეტებში არსებობს. დოქტორანტურაში სწავლის აუცილებელი წინაპირობაა, როგორც წესი, მაგისტრის აკადემიური ხარისხის ქონა, თუმცა მთელ რიგ შემთხვევებში ამის უფლება ბაკალავრებსაც ეძლევათ. დიდი ბრიტანეთის სისტემა პრინციპულად არ განსხვავდება აშშ-ში არსებული სისტემისაგან, თუ არ ჩავთვლით დოქტორანტურის პროგრამების ხანგრძლივობას და კრედიტების რაოდენობას ცალკეულ სფეროებში (დეტალებისათვის იხ. დანართი II).

გერმანია

დოქტორანტურა მხოლოდ უნივერსიტეტებში არსებობს. დოქტორანტურაში სწავლის აუცილებელი წინაპირობაა უმაღლესი განათლების დიპლომის ქონა. მისაღები გამოცდა არ არსებობს. მიღების აუცილებელი წინაპირობაა სამეცნიერო ხელმძღვანელის თანხმობა. მისაღები ე.წ. შესაბამისობის გამოცდა (Zulassungsprüfung) მხოლოდ იმ შემთხვევაში ბარდება, თუ მსურველი სხვა

⁴ ქვეყნების შერჩევა მოხდა შემდეგი პრინციპით: აშშ, დასავლეთ ევროპის ქვეყნები, აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნები, ბალტიისპირეთი, დსთ.

ფაკულტეტის დოქტორანტურაში შედის (მაგ. ბიოლოგი მედიცინის ფაკულტეტის დოქტორანტურაში). დოქტორანტურაში სწავლის ხანგრძლივობა ზუსტად არ არის განსაზღვრული, თუმცა ბოლო დროს შეიმჩნევა ვადების გამკაცრების ტენდენცია. ძირითადად დოქტორანტს 3 წელი ეძლევა ნაშრომის დასრულები-სათვის. დაცვის წინაპირობას პუბლიკაციების არსებობა არ წარმოადგენს. სადოქტორო პროგრამების კურიკულუმი, კრედიტები და ა.შ. არ არსებობს. ტრადიციულად დოქტორანტურაში “სწავლა” ძირითადად სამეცნიერო კვლევას გულისხმობს. ბოლო დროს გაჩნდა ე.წ. “Graduierten-kolleg”, სადაც წარმატებულ დოქტორანტებს იღებენ, რომელთაც ლექციების ციკლი ეკითხებათ როგორც მაპროფილებელ, ასევე ზოგად საგნებში (მაგ. რიტორიკა, პრეზენტაციის ტექნიკა და ა.შ.). 2002 წლამდე გერმანიაში პროფესორის წოდების მოპოვების აუცილებელ წინაპირობას წარმოადგენდა ჰაბილიტაციის (შეესაბამება ჩვენს მეცნიერებათა დოქტორს) ქონა. ეს სისტემა იძულებულს ხდიდა ბევრ ახალგაზრდა მეცნიერს, დაეტოვებინა ქვეყანა და დამოუკიდებელი მუშაობის მიზნით აშშ-ში გადასულიყო. ინტელექტის გადინების თავიდან აცილების მიზნით ორი წლის წინ შემოიღეს ე.წ. “Juniorprofessur” – ახალგაზრდა პროფესორთა ინსტიტუტი, როდესაც ახალგაზრდა წარმატებულ მეცნიერებს, რომელთაც მხოლოდ პირველი სამეცნიერო ხარისხი აქვთ (Promotion – შეესაბამება ჩვენს მეცნიერებათა კანდიდატს) ეძლევათ უფლება დაიკავონ პროფესორის თანამდებობა და დამოუკიდებლად აწარმოონ კვლევა საკუთარ სამუშაო ჯგუფთან ერთად⁵.

უნგრეთი

დოქტორანტურა არსებობს როგორც უნივერსიტეტებში, ასევე მეცნიერებათა აკადემიის სისტემის კვლევით ინსტიტუტებში. დოქტორანტურაში სწავლის აუცილებელი წინაპირობაა, როგორც წესი, მაგისტრის ან მასთან გათანაბრებული აკადემიური ხარისხის (იგულისხმება დიპლომირებული სპეციალისტი) ქონა. სადოქტორო პროგრამის კურიკულუმი არ არსებობს, განსაზღვრულია მხოლოდ კანდიდატის გამოცდები ორ უცხო ენაში, ორი ზეპირი გამოცდა პროფესიულ საგნებში და დისერტაციის საჯარო დაცვა. PhD აკადემიური ხარისხის შემოვიდა 1993 წელს, მაგრამ მის პარალელურად შენარჩუნებულია Doctor Habilitatus-ის ხარისხიც, რომელიც ენიჭება PhD ხარისხის მქონე მეცნიერებს ჰაბილიტაციის დისერტაციის დაცვის შემდეგ. პროფესორის მიღების აუცილებელი წინაპირობა სწორედ Dr. Hab. ხარისხია. ამ ხარისხებს ანიჭებს უნივერსიტეტი. გარდა ამისა, არსებობს უნგრეთის მეცნიერებათა აკადემიის დოქტორის (Doctor of Hungarian Academy of Sciences) ტიტული, რომლის მინიჭების ექსკლუზიური უფლება მეცნიერებათა აკადემიას გააჩნია. აკადემიის წევრებად მხოლოდ ამ ტიტულის მქონე პირებს ირჩევენ, რაც შესაბამისად ამ ხარისხის მიღების მსურველთა რიცხვს ზრდის და პარალელურად საკმაოდ აკნინებს უნივერსიტეტების მიერ მინიჭებულ ხარისხთა პრესტიჟულობას (მეცნიერებათა აკადემია უნგრეთში გავლენიანი და ანგარიშგასაწვი სტრუქტურაა).

⁵ Zwei Jahre Juniorprofessur. F.Buch. 2004

სლოვენია

სლოვენიაში (მოსახლეობა დაახლოებით 2 მილიონი) სულ ორი უნივერსიტეტი და ცხრა კერძო უმაღლესი სასწავლებელია. უმაღლესი განათლება რეგულირდება 1993 წელს მიღებული კანონით (შესწორებები შევიდა 1999 და 2001 წლებში). სლოვენიაში სადოქტორო პროგრამები აშშ მოდელის მიხედვითაა ორგანიზებული: სადოქტორო პროგრამები ხორციელდება უნივერსიტეტებში სამაგისტრო პროგრამებთან ერთად. ბაკალავრიატის შემდეგ სადოქტორო პროგრამის ხანგრძლივობაა 4 წელი, მაგისტრატურის დამთავრების შემდეგ კი – 2 წელი. სტუდენტებს შეუძლიათ დაიწყოთ სწავლა დოქტორანტურაში, მაგრამ 2 წლის შემდეგ მაგისტრის ხარისხი მიიღონ და სწავლა შეწყვიტონ. სადოქტორო პროგრამები მხოლოდ ნაწილობრივ ფინანსდება სახელმწიფოს მიერ: თუ ბაკალავრიატის საფეხურზე სახელმწიფო უმაღლეს სასწავლებლებში სწავლა უფასოა, მაგისტრატურისა და დოქტორანტურის საფეხურებზე სტუდენტები სწავლის საფასურს თავად იხდიან. ბაკალავრიატის შემდგომ საფეხურზე სტუდენტთა მიღების წესი განისაზღვრება თავად უნივერსიტეტების მიერ.

ლატვია

დოქტორანტურა არსებობს როგორც უნივერსიტეტებში, ასევე კვლევით ინსტიტუტებში, თუმცა გამოკვეთილია უნივერსიტეტის პრიორიტეტულობა. დოქტორანტურაში სწავლის აუცილებელი წინაპირობაა, როგორც წესი, მაგისტრის ან მასთან გათანაბრებული აკადემიური ხარისხის (იგულისხმება დიპლომირებული სპეციალისტი) ქონა. დოქტორანტურაში მიღების წესს თავად უნივერსიტეტი განსაზღვრავს. 1999 წლამდე არსებობდა ჰაბილიტაცია, მაგრამ სამეცნიერო საქმიანობის შესახებ კანონში შესული ცვლილებების შემდეგ PhD გახდა უმაღლესი აკადემიური ხარისხი. ლატვიაში შენარჩუნებულია სეს-ის ანალოგი – ლატვიის სამეცნიერო საბჭო, რომელიც სადისერტაციო საბჭოებს ქმნის.

ლიტვა

დოქტორანტურა მხოლოდ უნივერსიტეტებში არსებობს, თუმცა კანონით უმაღლესი განათლების შესახებ დაშვებულია სადოქტორო ნაშრომის ნაწილის შესრულება სხვა კვლევით დაწესებულებებშიც; დისერტაციის დაცვა და ხარისხის მინიჭება მხოლოდ უნივერსიტეტის პრეროგატივაა. დოქტორანტურაში სწავლის აუცილებელი წინაპირობაა როგორც წესი მაგისტრის ან მასთან გათანაბრებული აკადემიური ხარისხის (იგულისხმება დიპლომირებული სპეციალისტი) ქონა. განსაზღვრულია დოქტორანტურაში საგნების რაოდენობა, სწავლის ხანგრძლივობა, კრედიტების რაოდენობა. მიუხედავად იმისა, რომ ლიტვაში 2000 წლიდან დაინერგა სწავლების ბინარული სისტემა (B+M) და შემოვიდა PhD აკადემიური ხარისხი, მაინც შენარჩუნებულია ე.წ. ჰაბილიტაცია, რომელიც ქვეყანაში უმაღლეს აკადემიურ ხარისხს წარმოადგენს (Doctor Habilitatus) და ენიჭება PhD ხარისხის მქონე მეცნიერებს ჰაბილიტაციის

დისერტაციის, მონოგრაფიისა და/ან მნიშვნელოვანი სამეცნიერო პუბლიკაციების გამოქვეყნების შემდეგ.

ესტონეთი

დოქტორანტურის საფეხური ესტონეთის რიგ უნივერსიტეტებში შემოღებულ იქნა 90-იანი წლების ბოლოს, ხოლო ოფიციალურად დაკანონდა 2002 წელს მიღებული კანონით. დოქტორანტურა მხოლოდ უნივერსიტეტებში არსებობს. დოქტორანტურაში სწავლის აუცილებელი წინაპირობაა, როგორც წესი, მაგისტრის ან მასთან გათანაბრებული აკადემიური ხარისხის (იგულისხმება დიპლომირებული სპეციალისტი) ქონა. უნივერსიტეტებში შემუშავებულია დოქტორანტურის საგანმანათლებლო პროგრამების კურიკულუმი (მინიმუმ 70% - სამეცნიერო ნაშრომი, დანარჩენი - სასწავლო კომპონენტი), განსაზღვრულია ამ პროგრამის კრედიტების რაოდენობა (PhD პროგრამის დასრულებისათვის აუცილებელია 160 კრედიტი, საიდანაც 40 კრედიტი ფარავს სასწავლო კომპონენტს, ხოლო 120 – სამეცნიერო მუშაობას). სადოქტორო პროგრამის ნომინალური ხანგრძლივობაა ოთხი წელი. PhD ხარისხის მირებისათვის აუცილებელია პუბლიკაციები. დოქტორანტურის პროგრამები გადაიან აკრედიტაციის პროცედურას.

რუსეთი

ასპირანტურა (მეცნიერებათა კანდიდატის ხარისხის მოპოვებისათვის) და დოქტორანტურა (მეცნიერებათა დოქტორის ხარისხის მოპოვებისათვის) არსებობს, როგორც უმაღლეს სასწავლებლებში, ასევე მეცნიერებათა აკადემიის სისტემის სამეცნიერო-კვლევით ინსტიტუტებში. ასპირანტურაში შესვლის აუცილებელი წინაპირობაა დიპლომის ან მასთან გათანაბრებული აკადემიური ხარისხის (როგორც წესი იგულისხმება მაგისტრის ხარისხი) ქონა. დოქტორანტურაში შესვლის აუცილებელი წინაპირობაა მეცნიერებათა კანდიდატის ხარისხის ქონა. არსებობს ასპირანტურისა და დოქტორანტურის სხვადასხვა ტიპები:

- დასწრებული
- დაუსწრებელი
- მიზნობრივი, საწარმოდან მოწყვეტით
- მიზნობრივი, საწარმოდან მოწყვეტის გარეშე

გარდა ამისა, არსებობს ე.წ. მაძიებელთა ინსტიტუტი. მეცნიერებათა დოქტორი უმაღლესი სამეცნიერო ხარისხია და პროფესორის წოდების მიღების აუცილებელი წინაპირობა.

რუსეთში შენარჩუნებულია სსრკ-ს დროს არსებული სისტემა, ანუ საჯარო დაცვა უმაღლესი საატესტაციო კომისიის მიერ შედგენილი კომისიის წინაშე, ოპონენტები, რეცენზენტები, დაცვის შედეგების დამოწმება ამავე უმაღლესი საატესტაციო კომისიის მიერ და ა.შ. უახლოეს მომავალში ამ სისტემის რეფორმა არ იგეგმება, მიუხედავად იმისა, რომ რუსეთი შეუერთდა ბოლონიის პროცესს.

2.2. სამეცნიერო ხარისხების წარსული და აწმყო საქართველოში

საქართველოში ასპირანტურა (მეცნიერებათა კანდიდატის ხარისხის მოპოვებისათვის) და დოქტორანტურა (მეცნიერებათა დოქტორის ხარისხის მოპოვებისათვის) არსებობს როგორც უმაღლეს სასწავლებლებში, ასევე მეცნიერებათა აკადემიის სისტემის სამეცნიერო-კვლევით ინსტიტუტებში, თუმცა ასპირანტა ძირითადი მასა მაინც უნივერსიტეტებშია თავმოყრილი (ცხრილი 1). ასპირანტურაში შესვლის აუცილებელი წინაპირობაა დიპლომის ან მასთან გათანაბრებული აკადემიური ხარისხის (მაგისტრი) ქონა. დოქტორანტურაში შესვლის აუცილებელი წინაპირობაა მეცნიერებათა კანდიდატის ხარისხის ქონა. სისტემა აბსოლუტურად ანალოგიურია რუსეთში არსებული სისტემისა: არ არსებობს ასპირანტურის და დოქტორანტურის კურიკულუმი, შესაბამისად არაა განსაზღვრული კრედიტების რაოდენობა, ასპირანტურაში “სწავლა” გულისხმობს ხელმძღვანელის ზედამხედველობის ქვეშ სამეცნიერო ნაშრომის შესრულებას. აუცილებელია პუბლიკაციები, დისერტაციის დაცვა საჯარო სადისერტაციო საბჭოს წინაშე, დაცვის შედეგები მოწმდება სწავლულ ექსპერტთა საბჭოს მიერ. ასპირანტურაში დასწრებული და დაუსწრებელი სწავლების გარდა, არსებობს ე.წ. მაძიებელთა ინსტიტუტიც.

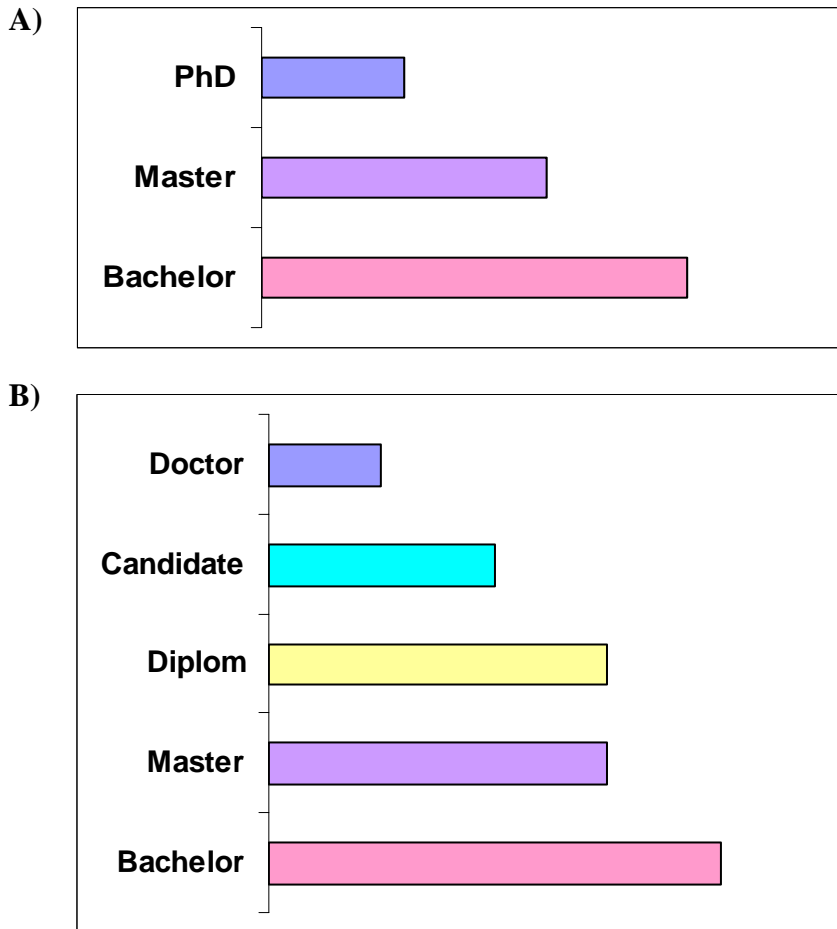
ცხრილი 1.

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტი.

	2000	2001	2002
ასპირანტთა საერთო რაოდენობა	1747	1709	1765
უმაღლეს სასწავლებლებში	1356 77,6%	1268 74,2%	1380 78,2%
კვლევით ინსტიტუტებში	391 22,4%	441 25,8%	385 21,8%

1994 წლიდან საქართველოში ტრადიციული ხუთწლიანი უმაღლესი განათლების მოდელის პარალელურად დაინერგა სწავლის ახალი ფორმები: ზოგიერთ სპეციალობაზე მიმდინარეობს სწავლება ბაკალავრისა და მაგისტრის ხარისხების მისაღებად. მაგრამ არ შეცვლილა სამეცნიერო ხარისხების მინიჭების ძველი ორსაფეხურიანი სისტემა: კანონის თანახმად 2006 წლის 31 დეკემბრამდე გაგრძელდება მეცნიერებათა კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხის მინიჭება, ე.ი. ამჟამად პრაქტიკულად მოქმედებს აკადემიურ ხარისხთა ოთხსაფეხურიანი (ბაკალავრი – მაგისტრი - მეცნიერებათა კანდიდატი - მეცნიერებათა დოქტორი) სისტემა (იხ. სქემა.1).

სქემა. 1. აკადემიური (და სამეცნიერო) ხარისხების სისტემები
A) ინგლისურენოვან ქვეყნებში; B) საქართველოში.

სამეცნიერო ხარისხების მინიჭება რეგულირდება სპეციალური დებულებით, რომლის განახლებული ვარიანტი პრეზიდენტ ე.შევარდნაძის ბრძანებულებით 2003 წლის 28 ივნისს დამტკიცდა. იგივე დებულება და ინსტრუქცია არეგულირებს საქართველოში სამეცნიერო-პედაგოგიური წოდებების მინიჭებას.

ამ დებულების თანახმად:

„საკანდიდაგო ნაშრომი უნდა მოიცავდეს მეცნიერულად დასაბუთებულ ახალ თეორიულ ან ექსპერიმენტულ შედეგებს, რომლებსაც არსებითი მნიშვნელობა აქვთ მეცნიერების შესაბამისი დარგისათვის;

მეცნიერებათა დოქტორის ხარისხის მოსაპოვებლად წარდგენილი დისერტაცია უნდა იყოს დასრულებული სამეცნიერო გამოკვლევა, რომელშიც გადაწყვეტილია სამეცნიერო პრობლემა (პრობლემები) და მიღებულია შესაბამის დარგში არსებული საერთაშორისო დონის შედეგები“.⁶

⁶ დებულება საქართველოში სამეცნიერო ხარისხების მინიჭების შესახებ. მუხლი 4, პუნქტები 2,3.

თუ გადავხედავთ ბოლო წლებში საკანდიდატო და განსაკუთრებით სადოქტორო დისერტაციების დაცვის სტატისტიკას, შეგვიძლია ვიმსჯელოთ საქართველოში “საერთაშორისო დონეზე გადაწყვეტილი სამეცნიერო პრობლემების” საკამოდ შთამბეჭდავი რაოდენობაზე (ცხრილი 2).

ცხრილი 2.

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტი.

	1999	2000	2001	2002
მეცნიერების კანდიდატების რაოდენობა	6269	5067	4926	5998
მეცნიერების დოქტორების რაოდენობა	1818	1464	1381	1811

საქართველოში სამეცნიერო ხარისხების მინიჭებისა და სამეცნიერო-პედაგოგიური წოდებების მიკუთვნების დამოუკიდებელი სისტემა უკვე ათი წელია რაც მოქმედებს. მთავარი სტრუქტურა, რომელიც ამ პროცესს ხელმძღვანელობს, არის სწავლულ ექსპერტთა საბჭო (სეს-ი), რომელიც სადისერტაციო საბჭოებთან ერთად (ამჟამად საქართველოში სადისერტაციო საბჭოების რიცხვმა 100 გადააჭარბა) ახორციელებს ქვეყანაში უმაღლესი კვალიფიკაციის სამეცნიერო კადრების ატესტაციის სახელმწიფო პოლიტიკას.

სეს-ის თავმჯდომარესთან, მის ორ მოადგილესთან და სეს-ის მთავარ სწავლულ მდივანთან ერთად სეს-ის საერთო კრება 37 წევრს ითვლის.

სეს-ის მიერ შემუშავებული დებულება საქართველოში სამეცნიერო ხარისხების მინიჭების შესახებ განსაზღვრავს დისერტაციის დაცვასთან დაკავშირებულ საკითხებს, როგორცაა სადისერტაციო საბჭოს შემადგენლობა, საკანდიდატო გამოცდების რაოდენობა, მოთხოვნები სადისერტაციო ნაშრომისადმი, დისერტაციის წარდგენა სადისერტაციო საბჭოში, მისი საჯარო დაცვა, დიპლომების გაფორმება და გაცემა და ა.შ.

დისერტაციის დაცვასთან დაკავშირებულ ძირითად საქმიანობას წარმართავს შესაბამისი სადისერტაციო საბჭო, ხოლო სეს-ი

“სამეცნიერო ხარისხების მინიჭების დამადასტურებელ დიპლომს რეგისტრაციაში აგარებს და გასცემს .... დისერტაციის დაცვის ღლიდან სამი თვის შემდეგ”.⁷

ზემოთ მოყვანილი პროცედურების დაცვის შემდეგ სეს-ის მიერ გაცემულმა დიპლომმა უნდა დაადასტუროს სამეცნიერო კადრების უმაღლესი კვალიფიკაცია. სინამდვილეში ყველამ იცის, და ამას ბოლო დროს თავად სეს-იც აღიარებს, რომ საქართველოში დაცული დისერტაციების დიდი რაოდენობის ხარისხი ნამდვილად არ შეესაბამება მსოფლიო სტანდარტებს.

⁷ დებულება საქართველოში სამეცნიერო ხარისხების მინიჭების შესახებ. მუხლი 7, პუნქტი 1.

როგორც სწავლულ ექსპერტთა საბჭოს თავმჯდომარე, აკადემიკოსი გიორგი ხარაძე აღნიშნავს, ხშირად ვერ ხერხდება სეს-ის მოთხოვნების შესრულება და დისერტანტების შრომები არ ქვეყნდება მაღალი იმპაქტ-ფაქტორის მქონე ჟურნალებში:

“გასათვალისწინებელია, რომ მიზეზთა გამო (ენობრივი ბარიერი, გავრცელების არეალის შეზღუდულობა) იმპაქტ-ფაქტორების ჟურნალების ნუსხაში არ ხვდებოდა (და ამჟამადაც არ ხვდება) რიგი სამეცნიერო გამოცემებისა, რომლებიც ყოფილი საბჭოთა კავშირის სივრცეში ვრცელდებოდა.”⁸

იქვე აღნიშნულია საქართველოს ფარგლებს გარეთ მოღვაწე ახალგაზრდა მეცნიერთა პრობლემებიც:

“მეგად მტკივნეული საკითხია იმ ახალგაზრდა მკვლევართა სამომავლო ბედი, რომლებიც ამჟამად ქვეყნის ფარგლებს გარეთ ეწევიან საქმიანობას მაღალი დონის სამეცნიერო გარემოში. საქართველოში მეცნიერების მომავალი დიდად არის დამოკიდებული იმგვარი პირობების შექმნაზე, რომლებიც უზრუნველყოფენ ახალგაზრდა კვალიფიცირებულ მეცნიერთა დაბრუნებას სამშობლოში და ღირსეული ადგილის დამკვიდრებას. ამ პირობებს შორის უპირველესია საქართველოში საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისი სამეცნიერო გარემოს ჩამოყალიბება. წინააღმდეგ შემთხვევაში აღმოჩნდება, რომ საქართველოში დაბრუნებულ ახალგაზრდა მეცნიერებს, რომლებსაც სეს-ის ამჟამინდელი მოთხოვნები “გადაჭარბებით” აქვთ შესრულებული, სამუშაო ადგილები დაკავებული დახვდებათ”.

ინტელექტის გადინების მიზეზი ნამდვილად არის შეუსაბამო სამეცნიერო გარემო და დაბალი ანაზღაურება. მაგრამ ის, რომ ახალგაზრდობის რაოდენობა მეცნიერების სფეროში მცირდება, მხოლოდ ამით არ აიხსნება.

სამეცნიერო ხარისხების არსებული სისტემა განსაზღვრავს პროფესორ-მასწავლებელთა ძალზედ მაღალ საშუალო ასაკს საქართველოში: 64 წელი (ცხრილი 3), მაშინ როდესაც ინგლისურენოვან ქვეყნებში ეს მაჩვენებელი 45 წელია. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მთელ რიგ კათედრებზე 65 წელზე უფროსი პროფესორ-მასწავლებლები კათედრის თანამშრომელთა საერთო რაოდენობის 70-80%-ს შეადგენენ. ახალგაზრდა მეცნიერები შეზღუდული არიან დამოუკიდებელი კვლევის წარმოებაში, არ შეუძლიათ თანაბარი პოზიციების დაკავება უმაღლეს სასწავლებლებსა და კვლევით ცენტრებში, რაც მათ ხშირად სამეცნიერო მუშაობისა და/ან ქვეყნის დატოვებისაკენ უბიძგებს.

⁸ www.acnet.ge

ცხრილი 3. საქართველოს მეცნიერთა ასაკობრივი მაჩვენებლები.
50 წელზე უფროსია მეცნიერების დოქტორთა 85%. თუ გავითვალისწინებთ, რომ პროფესორის თანამდებობის დაკავების უფლება ძირითადად სწორედ მეცნიერებათა დოქტორებს აქვთ, მდგომარეობის სირთულე ცხადი გახდება.
წყარო: საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტი.

ასაკი	მეც. დოქტორი	მეც. კანდიდატი
სულ	1428	5074
-29	-	77 – 1.5%
30-39	33 – 2%	509 – 10%
40-49	181 – 13%	1086 – 21%
50-59	374 – 26%	1433 – 28%
60-69	438 – 31%	1340 – 26.5%
70+	402 – 28%	629 – 13%

2.2.1. უმაღლესი განათლების რეფორმის ძირითადი მიმართულებები

მზარდი კონკურენცია და ტექნოლოგიური სიახლეების აუცილებლობა ამცირებს ქართული მეცნიერების (და ეკონომიკის) კონკურენტუნარიანობას. ამაში არც თუ მცირე წვლილი მიუძღვის საქართველოს უნივერსიტეტების მიერ შეთავაზებულ პროგრამებს, რომლებიც ნაკლებად კონკურენტუნარიანია უცხოურთან შედარებით.

ახალმა დრომ ახალი მოთხოვნები წაუყენა უმაღლეს განათლებას. ის მოქნილი და მრავალფეროვანი უნდა იყოს, რომ უზრუნველყოს თანამედროვე საქართველოსათვის თანამედროვე სტანდარტების შესატყვისი უნარ-ჩვევებისა და კომპეტენციის მქონე კადრების მომზადება.

უმაღლესი განათლების სისტემის რეფორმირებისას საქართველომ უნდა გაითვალისწინოს მსოფლიოში წამყვანი და წარმატებული საგანმანათლებლო ცენტრების გამოცდილება.

კანონში “უმაღლესი განათლების შესახებ” ჩამოყალიბებულია სისტემის რეფორმის ძირითადი ასპექტები:

- ხარისხის უზრუნველყოფის სისტემის ჩამოყალიბება;
- უმაღლესი განათლების დაფინანსების მოდელის შეცვლა;
- უმაღლესი განათლების გადაყვანა სამსაფეხურიან სისტემაზე: ბაკალავრიატი, მაგისტრატურა და დოქტორანტურა.

უმაღლესი განათლების სამსაფეხურიანი სისტემა მკაფიოდ მიჯნავს შესაბამისი საფეხურების კომპეტენციებს და შრომის ბაზართან მათ მიმართებას.

„ბაკალავრიატი – უმაღლესი საუნივერსიტეტო განათლების პირველი საფეხური – ისეთი სასწავლო პროგრამების ერთობლიობა, რომელიც ითვალისწინებს შესაბამისი სპეციალობების თეორიული საფუძვლების სწავლებას, რაც აუცილებელია კურსდამთავრებულის მაგისტრატურაში შემდგომი სწავლისათვის, ან ისეთი პროფესიის ასათვისებლად, რომელიც სტუდენტისგან საშუალო განათლებაზე უფრო მაღალ საწყის მომზადებას მოითხოვს.

მაგისტრატურა - უმაღლესი საუნივერსიტეტო განათლების მეორე საფეხური – ისეთი სასწავლო პროგრამების ერთობლიობა, რომელიც აუცილებლად შეიცავს სამეცნიერო კვლევის ელემენტებს და მიზნად ისახავს ბაკალავრის შემდგომი დონის სპეციალისტის ან მკვლევარის მომზადებას“.⁹

კანონის თანახმად დოქტორანტურა არის უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებაში სამეცნიერო-პროფესიული მომზადების დამამთავრებელი საფეხური, რომლის მიზანია სამეცნიერო კადრების მომზადება. დოქტორანტურაში სწავლის უფლება აქვს მაგისტრის ან მასთან გათანაბრებული კვალიფიკაციის მქონე პირს. კანონი განსაზღვრავს დოქტორანტურაში სწავლის ხანგრძლივობას (კრედიტების მითითებით), ხარისხის მინიჭების პირობებსა და წესს. კანონის გარდამავალ დებულებებში მოცემულია უმაღლესი განათლების სამსაფეხურიან სისტემაზე გადასვლის ვადები.

კანონი ძალაში შევიდა 2004 წლის 21 დეკემბერს და აუცილებელი ხდება დოქტორანტურის დანერგვისათვის საჭირო მოსამზადებელი სამუშაოების ჩატარება, რათა სამეცნიერო ხარისხების ორსაფეხურიანიდან ერთსაფეხურიან სისტემაზე გადასვლა უმტკივნეულოდ განხორციელდეს.

მიუხედავად იმისა, რომ დოქტორანტურის შემოღებას კანონი ცალსახად განსაზღვრავს, მოწინააღმდეგეთა რაოდენობა მაინც დიდი იქნება. მათი ძირითადი არგუმენტია კონტინენტური ევროპის მთელ რიგ ქვეყნებში (გერმანია, ავსტრია, აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნები, დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა თანამეგობრობა) სამეცნიერო ხარისხების ორსაფეხურიანი სისტემის ჯერ კიდევ არსებობა.

კონტრარგუმენტი: მსოფლიოში ყველაზე წარმატებულად აღიარებულია ინგლისურენოვანი ქვეყნების, კერძოდ აშშ და გაერთიანებული სამეფოს უნივერსიტეტების სადოქტორო პროგრამები. მსოფლიო უნივერსიტეტების რანჟირებაში სწორედ ამ ქვეყნების უმაღლესი სასწავლებლები იკავებენ პირველ ადგილებს¹⁰. ეს ევროპის სხვა ქვეყნებმაც აღიარა და ამჟამად იქ მიმდინარე რეფორმები სწორედ ამერიკულის მსგავსი უმაღლესი განათლების სუსტემის შექმნას გულისხმობს, რათა გაზარდოს ევროპის უნივერსიტეტების კონკურენტუნარიანობა მსოფლიო ბაზარზე.

ევროპის მრავალ ქვეყანაში სადოქტორო პროგრამები დღეს პარადოქსულ სიტუაციაშია. ერთის მხრივ, აღინიშნება სადოქტორო პროგრამებისადმი ინტერესის შემცირება ისეთ პროფესიებში, რომლებიც არ არის მხოლოდ კვლევაზე ორიენტირებული. მეორეს მხრივ, ცოდნაზე დაფუძნებული ეკონომიკის განვითარების აუცილებლობა მოითხოვს მაღალი ხარისხის პროფესიონალების

⁹ საქართველოს კანონი „უმაღლესი განათლების შესახებ“ მუხლი 2.

¹⁰ Martin Walker “Situation in European Universities” (2004).

მომზადებას, რაც თავისთავად გულისხმობს შესაბამისი სადოქტორო პროგრამების განვითარებას. გარდა ამისა უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ ევროპის უნივერსიტეტებში პროფესორთა ასაკობრივი მაჩვენებლები საგანგაშო ზღვარს აღწევს და ახალი კადრების აუცილებლობის საკითხი აქაც აქტუალურია¹¹.

საქართველოს აქვს უნიკალური შანსი, ამთავითვე მხარი აუბას უმაღლესი განათლების სფეროში მიმდინარე პროცესებს და შუალედური ეტაპების გავლის გარეშე პირდაპირ ჩამოაყალიბოს ყველაზე უფრო წარმატებული უნივერსიტეტების მაგალითზე დოქტორანტურის სიცოცხლისუნარიანი და ეფექტური სისტემა.

3. დოქტორანტურა, როგორც უმაღლესი განათლების მესამე საფეხური

3.1. დოქტორანტურის მიზნები

დოქტორანტურის მთავარი მიზანია ისეთი სპეციალისტების მომზადება, რომლებიც პროფესიული მოღვაწეობის შესაბამისი სფეროების ლიდერები იქნებიან, რომლებსაც შესწევთ უნარი შემოქმედებითად შექმნან ახალი ცოდნა, კრიტიკულად გაანალიზონ დაგროვილი იდეები, და პასუხისმგებლობით მოეკიდონ ამ ინფორმაციის ტრანსფორმაციასა და გავრცელებას პუბლიკაციების, სწავლებისა და პრაქტიკაში დანერგვის გზით¹².

მაშასადამე უნივერსიტეტის PhD აკადემიური ხარისხის მქონე კურსდამთავრებულს ცოდნისა და უნარ-ჩვევების სამი ძირითადი ასპექტის განხორციელება უნდა შეეძლოს:

4. ცოდნისა და უნარ-ჩვევების გენერაცია
5. ცოდნისა და უნარ-ჩვევების კონსერვაცია
6. ცოდნისა და უნარ-ჩვევების ტრანსფორმაცია

ცოდნისა და უნარ-ჩვევების გენერაცია

PhD, თავისი არსითა და შინაარსით, სამეცნიერო ხარისხია. კვლევის დამოუკიდებლად წარმართვის უნარი ამ ხარისხის მქონე სპეციალისტთა მთავარი მახასიათებელია. კვლევისა და ძიების შედეგად ახალი ცოდნისა და უნარ-ჩვევების შექმნა საშუალებას აძლევს ლიდერ პროფესიონალს შეაფასოს, გააკრიტიკოს და დაიცვას მოპოვებული ცოდნა. ლიდერს უნდა შეეძლოს გადამწყვეტი კითხვების დასმა. ტრადიციულად, სწორედ ეს არის სადოქტორო განათლების მთავარი ასპექტი: კრიტიკული კითხვების ჩამოყალიბება ახალი ცოდნის ძიებაში.

¹¹ Doctoral Degrees and Qualifications in the Contexts of the European Higher Education Area (EHEA) and the European Research and Innovation Area (ERIA)

¹² Preparing Stewards of the Discipline. Carnegie Initiative on the Doctorate

ცოდნისა და უნარ-ჩვევების კონსერვაცია

პროფესიულ სფეროში ლიდერობის სხვა, არანაკლებ მნიშვნელოვანი მახასიათებელია დისციპლინის ისტორიისა და ძირითადი იდეების გაგება, გათავისება. მეცნიერული დისციპლინა მუდმივად ვითარდება და იცვლება; ლიდერის პასუხისმგებლობაა, შეინარჩუნოს ცოდნის, დარგის უწყვეტობა და სიცოცხლისუნარიანობა. დოქტორს უნდა ესმოდეს დისციპლინის საფუძვლები, უნდა იცოდეს, რომელი იდეის შენარჩუნება ღირს და რომლის არა. უფრო მეტიც, დოქტორს უნდა ესმოდეს, თუ როგორ თავსდება მისი სამეცნიერო კვლევების სფერო საერთო ინტელექტუალურ სივრცეში, მან უნდა იცოდეს მონათესავე და სხვა სამეცნიერო სფეროების ძირითადი საკითხები, და უნდა ესმოდეს, თუ როგორ უნდა ითანამშრომლოს სხვა დარგების წარმომადგენლებთან ინტერდისციპლინური კვლევის დროს.

ცოდნისა და უნარ-ჩვევების ტრანსფორმაცია

დაბოლოს, დოქტორის კვალიფიკაციის აუცილებელი ასპექტია ცოდნის ტრანსფორმირების უნარი: მოპოვებული ცოდნის ეფექტური და გასაგები ფორმით პრეზენტირება. ცოდნის ტრანსფორმაცია გულისხმობს სწავლებას ამ სიტყვის ფართო მნიშვნელობით. სამეცნიერო კვლევის გარდა დოქტორის არანაკლებ მნიშვნელოვანი მოვალეობაა მიღებული ცოდნის გადაცემა მომავალი თაობებისათვის. სწავლების ორგანიზაციის ფორმას არ აქვს პრინციპული მნიშვნელობა: ეს შეიძლება იყოს საუნივერსიტეტო ლექციები და სემინარები, პოლიტიკური თუ სამრეწველო თავყრილობები – დოქტორს, როგორც თავისი დისციპლინის ლიდერს, უნდა შეეძლოს კომუნიკაცია ნებისმიერ დონეზე როგორც პროფესიულ, ისე ფართო საზოგადოებასთან და შესაბამისი ინფორმაციის გასაგებად მიწოდება ყველა დაინტერესებულ მხარისათვის.

ცოდნისა და უნარ-ჩვევების ტრანსფორმაციის ერთ-ერთი ფორმაა მათი პრაქტიკაში დანერგვა. დოქტორს უნდა ესმოდეს მისი ცოდნის პრაქტიკული გამოყენების ასპექტები.

ზემოთ ჩამოთვლილიდან ცხადია, რომ მოთხოვნები დოქტორების მიმართ ძალიან მაღალია. PhD ხარისხის მქონე სპეციალისტი უნდა ცდილობდეს როგორც წარსულში მიღებული ცოდნისა და გამოცდილების შენახვას, ასევე სამომავლო პროექტების განვითარებას, რათა უზრუნველყოს მისი სამეცნიერო კვლევების სფეროს, აკადემიური დისციპლინის მუდმივი განახლება. დოქტორების ამოცანაა ასევე ლიდერების მომავალი თაობების აღზრდა.

აქედან გამომდინარე, განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება იმას, თუ როგორ იქნება ორგანიზებული დოქტორების მომზადების პროცესი.

6.2 დოქტორანტურაში მიღების წესი

დოქტორები მომავალი ლიდერები და უმაღლესი კლასის პროფესიონალები არიან, შესაბამისად დოქტორანტურაში საუკეთესო სტუდენტები უნდა იქნან მიღებული.

მიღების წესი სხვადასხვა ქვეყნებში დიდად არ განსხვავდება: დოქტორანტურაში მიიღება მაგისტრისა ან მასთან გათანაბრებული ხარისხის მქონე პირი; მისაღები გამოცდების აუცილებლობას განსაზღვრავს შესაბამისი უმაღლესი სასწავლებელი და/ან მისი ფაკულტეტი. როგორც წესი, ინგლისურენოვან ქვეყნებში დოქტორანტებს მიღების მომენტში არ აქვთ განსაზღვრული სადისერტაციო თემა: თემის შერჩევა ძირითადად ხდება დოქტორანტურაში სწავლების პირველი წლის ბოლოს.

საქართველოში, მაგ. ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასპირანტურაში დღის დასწრებული სწავლების ფორმაზე მიიღებიან 35 წლამდე მოქალაქეები, რომლებსაც აქვთ უმაღლესი განათლება და არჩეული სპეციალობით მუშაობის არა ნაკლებ ერთი წლის სტაჟი¹³, თუმცა არსებობს გამონაკლისებიც: მიმდინარე წლის კურსამთავრებულებმა უნდა წარმოადგინონ საასპირანტო რეკომენდაცია, რომელსაც უმაღლესი სასწავლებლის სამეცნიერო საბჭო გასცემს. მიზნობრივი წესით მოვლენილ ასპირანტებს მოეთხოვებათ ორი სამეცნიერო ნაშრომის წარდგენა. ასპირანტურაში შემსვლელნი აბარებენ მისაღები გამოცდას სპეციალურ საგანში, უცხო ენასა და კომპიუტერში. სადისერტაციო თემის სათაური მტკიცდება ასპირანტურაში შესვლისთანავე, თუმცა არსებობს მისი შემდგომში შეცვლის საშუალებაც.

რეკომენდაცია

დოქტორანტურაში მიღების აუცილებელი წინაპირობაა მაგისტრისა ან მასთან გათანაბრებული აკადემიური ხარისხის ქონა. დოქტორანტურაში ჩაბარების მსურველს მაღალი აკადემიური მოსწრება უნდა ქონდეს.

მიღების სასურველი წინაპირობაა სამეცნიერო თემატიკის არსებობა და სავარაუდო სამეცნიერო ხელმძღვანელის წინასწარი თანხმობა. ეს არ გულისხმობს სადისერტაციო თემის ზუსტი დასახელების განსაზღვრას, მაგრამ დოქტორანტურაში ჩაბარების მსურველმა მკაფიოდ უნდა წარმოადგინოს მისი ინტერესების სფერო. სამეცნიერო ხელმძღვანელმა უნდა დაადასტუროს ამ სფეროში კვლევის წარმოების საშუალება.

შესაძლოა მეორე ვარიანტი: ფაკულტეტი/დეპარტამენტი/კათედრა აცხადებს საკვლევ თემებს და სთავაზობს მათ მომავალ დოქტორანტებს. ნებისმიერ შემთხვევაში დოქტორანტი უზრუნველყოფილი უნდა იქნეს კვლევისათვის აუცილებელი პირობებით და კვალიფიციური სამეცნიერო ხელმძღვანელით.

სადისერტაციო თემის, და/ან სამეცნიერო ხელმძღვანელის შეცვლის საკითხი უნდა დარეგულირდეს თითოეული უნივერსიტეტის მიერ ინდივიდუალურად შემუშავებული წესის მიხედვით. აქ აუცილებლად

¹³ www.tsu.edu.ge

უნდა იქნეს დაცული მთავარი პრინციპი: თემის შეცვლა დოქტორანტურაში სწავლის ბოლო წელს იწვევს სწავლის/კვლევის ხანგრძლივობის ავტომატურ გაზრდას.

3.3. დოქტორანტურის აკადემიური შინაარსი

ახალი ტიპის დოქტორანტურის მთავარი განმასხვავებელი ნიშანია სასწავლო კომპონენტის არსებობა.

დოქტორანტურა ინგლისურენოვან ქვეყნებში მოიაზრება როგორც სასწავლო-სამეცნიერო პროცესი, და არა მხოლოდ სამეცნიერო კვლევა, როგორც ეს ტრადიციულად მიღებულია სხვა ქვეყნებში.

სასწავლო კომპონენტი დოქტორანტურის დონეზე შედარებით უცხოა საქართველოს უნივერსიტეტებისათვის, თუმცა საბჭოთა კავშირის არსებობის პერიოდში ასპირანტურაში ისწავლებოდა ფილოსოფია და უცხო ენა. დღეს სასწავლო პროცესის გარეშე ასპირანტებს პირდაპირ ეთხოვებათ საკანდიდატო მინიმუმის გამოცდების ჩაბარება სპეციალობასა და უცხო ენაში.

დღევანდელ დღეს მართებულად ისმის კითხვა: რა და როგორ ვასწავლოთ დოქტორანტურაში?

სასწავლო პროცესმა უნდა უზრუნველყოს როგორც ცოდნის გაღრმავება, ასევე მისი გაფართოვება.

რა ვასწავლოთ?

1. დისციპლინის საგნები
2. კვლევის თანამედროვე მეთოდები
3. უმაღლესი სკოლის პედაგოგიკა
4. კომუნიკაცია და მენეჯმენტი

როგორ ვასწავლოთ?

1. ინდივიდუალური სასწავლო პროგრამები
2. სემინარული მუშაობა
3. ინტერდისციპლინური მიდგომა

ზემოთ მოყვანილია ის ძირითადი პრინციპები, რომლებიც აუცილებლად უნდა იქნეს დაცული სადოქტორო პროგრამის შემუშავებისას.

სადოქტორო განათლება არ არის ბაკალავრიატისა და მაგისტრატურის უბრალო გაგრძელება, მას პრინციპულად სხვა მიზნები აქვს და ამიტომ აქ სწავლების განსხვავებული ფორმები უნდა იქნეს გამოყენებული. როგორც უკვე აღინიშნა, PhD სამეცნიერო ხარისხია თავისი შინაარსით, რომელიც ადასტურებს მისი მფლობელის უნარს დამოუკიდებლად შექმნას, განავითაროს და წარმოადგინოს ახალი ცოდნა და უნარ-ჩვევები. ამიტომ დოქტორანტურის

საფეხურზე განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს სტუდენტების ისეთი თვისებების განვითარებას, როგორცაა დამოუკიდებელი მუშაობა, პრობლემის განსაზღვრის უნარი, კომუნიკაცია და ა.შ.

დოქტორანტურაში ღრმად და ინტენსიურად უნდა ისწავლებოდეს დისციპლინის საგნები. მაგისტრატურის დონეზე პრაქტიკულად სრულდება ამა თუ იმ დისციპლინის შესწავლა, მაგრამ დოქტორანტურაში ამას სხვა კუთხით უნდა მივუდგეთ: ტრადიციული ლექციები ამ შემთხვევაში არაეფექტურია. დოქტორანტებთან მუშაობა უნდა მიმდინარეობდეს ძირითადად სემინარების ფორმატით, სადაც მათ ექნებათ თემების დამოუკიდებლად წარმოდგენის, დისკუსიის, აზრთა გაცვლის საშუალება. ლექტორი ამ შემთხვევაში კარგავს მენტორის, უფროსის როლს და დისკუსიის მოდერატორის ფუნქციებს უფრო ასრულებს. აკადემიური დისციპლინების შესწავლის ეს ფორმა შერწყმული უნდა იყოს პრაქტიკულ სამუშაოსთან, როდესაც დოქტორანტებს ექნებათ კვლევის ყველაზე უფრო თანამედროვე მეთოდების ათვისების საშუალება.

განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება დოქტორანტურაში უმაღლესი სკოლის პედაგოგიკისა და განათლების მართვის შესწავლას. მომავალმა დოქტორებმა უნდა ისწავლონ, თუ როგორ ასწავლონ დისციპლინა, კვლევა, პრეზენტაცია და ა.შ. დოქტორები ხომ უნივერსიტეტების მომავალი პროფესორ-მასწავლებლები არიან.

კომუნიკაცია და მენეჯმენტი ის საგნებია, რომელთა სწავლებაც აქამდე დოქტორანტურის დონეზე საერთოდ არ განიხილებოდა. მაგრამ კურიკულუმის შედგენის დროს გათვალისწინებულ უნდა იქნეს დოქტორანტების შესაძლო დასაქმების სფეროების მოთხოვნები. გარდა უნივერსიტეტებისა და სამეცნიერო-კვლევითი დაწესებულებებისა, დოქტორებმა შეიძლება იმუშაონ მრეწველობაში, მთავრობაში და პროფესიული საქმიანობის სხვა ნებისმიერ სფეროში. შესაბამისად მათ უნდა შეეძლოთ როგორც სხვა პროფესიის ადამიანებთან ურთიერთობა, ასევე მნიშვნელოვანი ინტერდისციპლინური პროექტების ხელმძღვანელობა. კომუნიკაციისა და მენეჯმენტის სემინარები მომავალი ლიდერების მომზადების აუცილებელი კომპონენტია.

რეკომენდაცია

დოქტორანტურის კურიკულუმის შედგენა შესაბამისი ფაკულტეტის ან ფაკულტეტების პასუხისმგებლობაა, ისევე როგორც საგნების სილაბუსების შედგენა - შესაბამისი პროფესორების პასუხისმგებლობა.

დოქტორანტურაში სასწავლო კომპონენტის შემუშავების დროს გათვალისწინებული უნდა იქნეს სწავლების ხანგრძლივობა – კანონი “უმაღლესი განათლების შესახებ” ადგენს სულ მცირე 3 წლის ვადას.

დოქტორანტურაში სწავლის ფორმატი მხოლოდ დღის დასწრებული სწავლებაა. დაუსწრებელი სწავლა, მაძიებლობის ინსტიტუტი, როგორც შეუთავსებელი დოქტორანტურის მიზნებთან და შინაარსთან, აღარ უნდა არსებობდეს (ამას ახალი კანონმდებლობაც ადასტურებს).

სრულყოფილი სამეცნიერო ნაშრომის, დისერტაციის დასრულებას სჭირდება სულ მცირე 2-2,5 წლის ინტენსიური მუშაობა (ეს ვადები შეიძლება განსხვავდებოდეს ჰუმანიტარულ და საბუნებისმეტყველო

დარგებში): შესაბამისად სასწავლო კომპონენტის ხანგრძლივობა შეზღუდული იქნება. დასავლეთის გამოცდილებაზე დაყრდნობით, მიზანშეწონილია საგანმანათლებლო და კვლევითი კომპონენტების შემდეგნაირი შეფარდება: 30% - სწავლება; 70% - კვლევა. საჭიროების შემთხვევაში დოქტორანტს უნდა მიეცეს დამატებითი ვადა კვლევის დასრულებისათვის. შესაბამისად რიგ სფეროებში დოქტორანტურაში სწავლების ხანგრძლივობამ შესაძლოა 4 წელიწადს მიაღწიოს.

ევროპული გამოცდილებით PhD ხარისხის მოსაპოვებლად საჭირო კრედიტების რაოდენობა წელიწადში 60-ს შეადგენს, თუმცა მათი რაოდენობა უნივერსიტეტების მიერ უნდა იქნეს განსაზღვრული ყოველ ინდივიდუალურ შემთხვევაში. მაგალითად ავსტრიაში დაადგინეს, რომ PhD ხარისხის მისაღებად აუცილებელია მინიმუმ ECTS 240 კრედიტი¹⁴, ანუ შესაძლოა კრედიტების რაოდენობა გაიზარდოს. აშშ სისტემაში სადოქტორო პროგრამების კრედიტების რაოდენობა შეიძლება 500-ს აღწევდეს.¹⁵

პუბლიკაციები – მათი აუცილებლობის საკითხი სპეციალობის შესაბამისად უნდა განსაზღვროს შესაბამისმა უმაღლესმა სასწავლებელმა ან ფაკულტეტმა.

საქართველოში PhD პროგრამების მომზადება მთელ რიგ სირთულეებთან არის დაკავშირებული: პირველ რიგში, დოქტორანტურის პროგრამების მომზადება ავტომატურად გამოიწვევს ბაკალავრიატისა და განსაკუთრებით მაგისტრატურის პროგრამების ძირეულ გადახედვას, რაც შესაბამისად დროს მოითხოვს. საგნების ნაწილმა, რომელიც დღეს მაგისტრატურის საფეხურზე ისწავლება, შესაძლოა დოქტორანტურაში გადაინაცვლოს. სადოქტორო პროგრამების მომზადებას სულ მცირე ერთი წლის ინტენსიური მუშაობა სჭირდება. სასურველია ამ პროცესში დასავლელი კოლეგების მხარდაჭერა, წინააღმდეგ შემთხვევაში არაა გამორიცხული უხარისხო პროგრამების მომზადება, ან უბრალოდ დასავლური უნივერსიტეტების ვებ-გვერდებზე განთავსებული პროგრამების გადაწერა – სამწუხაროდ ასეთი ტიპის პლაგიატი საქართველოში საკმაოდ გავრცელებულია.

ყველაზე უფრო მტკივნეული პრობლემაა დოქტორანტურის მატერიალურ-ტექნიკური უზრუნველყოფა. საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისად სამეცნიერო კვლევითი სამუშაოს ჩატარების მიზნით აუცილებელია ფაკულტეტების შესაბამისი აღჭურვა, წინააღმდეგ შემთხვევაში დოქტორანტურა მხოლოდ ფორმალური ხასიათის იქნება.

პრინციპულად მნიშვნელოვანია ხარისხის უზრუნველყოფის სისტემის შემოღება დოქტორანტურის დონეზე.

¹⁴ “Trends 2003: Progress towards the European Higher Education Area”.

¹⁵ B. Parsonson. Social Science Doctoral Program Options: UK and USA degree models. 2004.

პროგნოზი

თუ ზემოაღნიშნული პირობები დაცული იქნება, მაშინ უახლოეს წლებში მოსალოდნელია სადოქტორო პროგრამების რაოდენობის შემცირება, რადგანაც ყველა უნივერსიტეტი და ყველა ფაკულტეტი ვერ მოახერხებს სათანადო სადოქტორო პროგრამების უზრუნველყოფას.

სერიოზული პრობლემაა უნივერსიტეტების ამჟამინდელი პროფესორ-მასწავლებელთა მომზადება-გადამზადება – დოქტორანტურის პროგრამების შემუშავება და დოქტორანტებთან მუშაობის ახალი პრინციპების გათავისება პროფესორებისაგან გარკვეულ ცოდნას მოითხოვს. სასურველია შესაბამისი “ტრენინგები” უნივერსიტეტებში უცხოელმა კოლეგებმა ჩაატარონ, რაც მათი სანდოობის ხარისხს გაზრდის, მაგრამ ამავე დროს დამატებით ხარჯებთანაა დაკავშირებული.

3.4. PhD სისტემაზე გადასვლის ინსტიტუციური წინაპირობები

PhD სისტემაზე გადასვლის საკანონმდებლო წინაპირობები დარეგულირდა კანონით “უმაღლესი განათლების შესახებ”. რაც შეეხება ინსტიტუციონალურ პირობებს, აქ ბევრი რამ არის მოსაწესრიგებელი.

პირველ რიგში უნდა განისაზღვროს სადოქტორო პროგრამების განხორციელების ადგილი. დღეს საქართველოში ასპირანტურა არსებობს არა მხოლოდ უმაღლეს სასწავლებლებში, არამედ მეცნიერებათა აკადემიის სისტემის სამეცნიერო-კვლევით ინსტიტუტებში. 2002 წელს ძალაში შევიდა საქართველოს კანონი “უმაღლესი კვალიფიკაციის სამეცნიერო და სამეცნიერო-პედაგოგიური კადრების ატესტაციის შესახებ”, სადაც ცალსახადაა განსაზღვრული, რომ

“მეცნიერებათა კანდიდატისა და მეცნიერებათა დოქტორის სამეცნიერო ხარისხიებს ანიჭებს სათანადო დარგის სადისერტაციო საბჭო დისერტაციის საჯარო დაცვის საფუძველზე. სადისერტაციო საბჭოები იქმნება სათანადო დარგებში მაღალი მეცნიერული მიღწევების მქონე სახელმწიფო უმაღლეს სასწავლებლებში და სამეცნიერო-კვლევით დაწესებულებებში¹⁶.”

ამავე კანონის მე-4 მუხლით განისაზღვრება სამეცნიერო-კვლევითი დაწესებულებების უფლება, მიანიჭონ პროფესორის სამეცნიერო-პედაგოგიური წოდება.

ცნობილია, რომ

“იერარქიის ერთი და იგივე საფეხურის ნორმატიულ აქტებს შორის წინააღმდეგობის წარმოქმნისას მოქმედებს უფრო გვიან მიღებული (გამოცემული) აქტით დადგენილი ნორმა”.¹⁷

¹⁶ საქართველოს კანონი “უმაღლესი კვალიფიკაციის სამეცნიერო და სამეცნიერო-პედაგოგიური კადრების ატესტაციის შესახებ”. მუხლი 3, პუნქტი 2.

¹⁷ საქართველოს კანონი “ნორმატიული აქტების შესახებ”. მუხლი 25, პუნქტი 2.

ე.ი. ამ შემთხვევაში უპირატესია კანონი “უმაღლესი განათლების შესახებ”, მაგრამ ის მხოლოდ უმაღლეს სასწავლებლებთან დაკავშირებულ საკითხებს ფარავს, სამეცნიერო-კვლევით დაწესებულებებზე ამ კანონში არაფერია ნათქვამი (თუ არ ჩავთვლით 30-ე მუხლის მე-4 პუნქტს – იხ. ქვემოთ), შესაბამისად ამ დაწესებულებებში ასპირანტურის არსებობას აქვს იურიდიული საფუძველი. ეს საკითხი დაუყოვნებლივ უნდა იქნეს დაზუსტებული, წინააღმდეგ შემთხვევაში პარალელური სისტემების არსებობა გარადუვადია.

მაგრამ ეს ნამდვილად არ უნდა ნიშნავდეს დოქტორანტურის საფეხურზე სამეცნიერო-კვლევითი დაწესებულებების მონაწილეობის გაუქმებას – პირიქით, გარდამავალი პერიოდის განმავლობაში უნივერსიტეტის დოქტორანტებს უნდა ქონდეთ უფლება კვლევითი სამუშაოს ნაწილი შეასრულონ მეცნიერებათა აკადემიის ინსტიტუტების ბაზებზე, სადაც ხშირად უკეთესი მატერიალურ-ტექნიკური ბაზაა, ვიდრე უნივერსიტეტებში. დასაშვებია უნდა იყოს ორი სამეცნიერო ხელმძღვანელის არსებობა (პირველი – უნივერსიტეტიდან, მეორე – მეცნიერებათა აკადემიის ინსტიტუტიდან). ამას გეთავაზობს კანონიც “უმაღლესი განათლების შესახებ” – მუხლი 30, პუნქტი 4:

“უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულება უფლებამოსილია გააფორმოს ხელშეკრულება სამეცნიერო-კვლევით დაწესებულებასთან დოქტორის საგანმანათლებლო პროგრამების განსახორციელებლად.”

კანონის იგივე მუხლში განსაზღვრულია ფაკულტეტებთან არსებული სადისერტაციო საბჭოების დაკომპლექტების წესი და პასუხისმგებლობა:

“სადისერტაციო საბჭოების შედგენისა და თავმჯდომარის არჩევის წესი განისაზღვრება აკადემიური საბჭოს მიერ ფაკულტეტის საბჭოს წარდგინებით დამტკიცებული დებულების შესაბამისად. სადისერტაციო საბჭო შედგება დოქტორის აკადემიური ხარისხის მქონე ყველა პროფესორისა და ასოცირებული პროფესორისგან. უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულების წესდებით შეიძლება განისაზღვროს ფაკულტეტის სადისერტაციო საბჭოში სხვა უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულების პროფესორის ან ასოცირებული პროფესორის მოწვევის წესი და პირობები.

სადისერტაციო საბჭო მოქმედებს აკადემიური საბჭოს მიერ ფაკულტეტის საბჭოს წარდგინებით დამტკიცებული დებულების შესაბამისად და დოქტორის ხარისხს ანიჭებს მეცნიერების იმ დარგებში, რომლებიც განსაზღვრულია ამ დებულებით”.¹⁸

მისასაღმებელია ის ფაქტი, რომ ფაკულტეტებს ეძლევათ თავისუფლება, თავად განსაზღვრონ დოქტორის ხარისხის მინიჭების პირობები. კანონის ამ მუხლის მიხედვით, შესაძლებელია, რომ ერთი და იმავე უნივერსიტეტის სხვადასხვა ფაკულტეტებს განსხვავებული პირობები ქონდეთ, რაც შესაბამისად დებულებებში აისახება, რომ არაფერი ვთქვათ სხვადასხვა უმაღლეს სასწავლებლებს შორის განსხვავებაზე. სადისერტაციო საბჭოების დებულებების ეს მრავალფეროვნება ერთის მხრივ გამოხატავს დისციპლინათა შორის სხვაობას და ქმნის შესაბამის სფეროში ადეკვატური მოთხოვნების ჩამოყალიბების საშუალებას, მაგრამ მეორე მხრივ, აქ გარკვეული რისკიც

¹⁸ საქართველოს კანონი “უმაღლესი განათლების შესახებ”. მუხლი 30, პუნქტები 2,3.

არსებობს: შესაძლოა გართულდეს სადოქტორო პროგრამების ხარისხის კონტროლი, თუ ყველა პროგრამამ სრულიად განსხვავებული მოთხოვნები წამოაყენა დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოპოვებისათვის.

სადოქტორო პროგრამების ხარისხის უზრუნველყოფის აუცილებლობა უკვე ვახსენეთ. უნდა მოხდეს ხარისხის უზრუნველყოფის სისტემის ინსტიტუციონალიზაცია; ხარისხის უზრუნველყოფამ რეგულარული ხასიათი უნდა შეიძინოს. უნივერსიტეტებმა და დამკირავებლებმა, ისევე როგორც მთელმა საზოგადოებამ უნდა იცოდეს, რამდენად ეფექტურია დოქტორანტურის პროგრამები ქართულ უნივერსიტეტებში.

- რამდენად ეფექტურად ამზადებენ სადოქტორო პროგრამები კარიერისათვის კურსდამთავრებულებს?
- რამდენად ეფექტურია სადოქტორო პროგრამები მომავალი პროფესორ-მასწავლებლების მომზადების მხრივ?

ამ და სხვა კითხვებზე პასუხი ხარისხის უზრუნველყოფის სისტემამ უნდა გასცეს.

სადოქტორო პროგრამების განვითარება მნიშვნელოვნად ცვლის თავად უნივერსიტეტების მუშაობის სტილს. საყოველთაოდ აღიარებულია, რომ სადოქტორო პროგრამებს სარგებელი მოაქვთ უნივერსიტეტებისათვის. დოქტორანტურის ფუნქციონირება პირადაპირ კავშირშია უნივერსიტეტის საგანმანათლებლო და სამეცნიერო მისიასთან/დანიშნულებასთან. ეს კავშირი ამდიდრებს როგორც სადოქტორო პროგრამაში მონაწილე სტუდენტებს, ასევე თავად უნივერსიტეტს. ახალგაზრდა, გონიერი სტუდენტების შემოქმედება კვლევით ლაბორატორიებში განსაკუთრებულ ატმოსფეროს ქმნის და იზიდავს უნივერსიტეტში საუკეთესო პროფესორებს და პირიქით, გამოცდილი პროფესორის არსებობა მნიშვნელოვანი არგუმენტია კარგი სტუდენტების მოზიდვისათვის.

დოქტორანტურის დონეზე შემოქმედებითი პროცესის უზრუნველყოფისათვის აუცილებელია უნივერსიტეტში სათანადო აკადემიური და ადმინისტრაციული სტრუქტურების არსებობა.

სპეციალურმა სამსახურმა (უნივერსიტეტის განყოფილება ან დეპარტამენტი) უნდა უზრუნველყოს სტუდენტთა დოქტორანტურაში მიღების პროცესი, მათი ინფორმირება, სათანადო საბუთების შეგროვება და მოწესრიგება. შემდგომში უზრუნველყოფილი უნდა იქნეს მუდმივი მონიტორინგი დოქტორანტების სასწავლო და სამეცნიერო წინსვლაზე: შეფასებები, კრედიტების რაოდენობა და სხვა ტიპის ინფორმაცია მუდმივად უნდა გროვდებოდეს და ინახებოდეს.

აუცილებელია ამ სამსახურის, დეკანატების, კათედრებისა და უნივერსიტეტის სხვა სტრუქტურული ერთეულების, მათ შორის ხარისხის უზრუნველყოფის სამსახურის, მუშაობის ეფექტური კოორდინაცია.

ფაკულტეტის დონეზე უნდა მოხდეს სტუდენტთა შერჩევა და უშუალოდ სადოქტორო პროგრამების განხორციელება, თუმცა არ არის გამორიცხული ფაკულტეტთაშორის/ინტერდისციპლინური სადოქტორო პროგრამების არსებობა.

საუნივერსიტეტო სამსახურები მზად უნდა იყოს გზადაგზა წარმოქმნილი პრობლემები დროულად აღმოფხვრას. სადოქტორო პროგრამების წარმატებული წარმართვისათვის მნიშვნელოვანია პროფესორ-მასწავლებელთა მუდმივი გადამზადება. ახალი, ინტერდისციპლინური სადოქტორო პროგრამების შემუშავება, უკვე არსებულის ადაპტირება თანამედროვე მოთხოვნებთან, კავშირი საგარეო დამსაქმებლებთან, დოქტორანტების რაოდენობის რეგულირება, სასწავლო და სამეცნიერო პროცესის ფინანსური და მატერიალურ-ტექნიკური უზრუნველყოფა – ეს იმ მოვალეობათა არასრული ჩამონათვალია, რომელიც უნივერსიტეტის შესაბამისმა სამსახურებმა უნდა შეასრულოს. აკადემიური პროცესის გარდა, სათანადო ადმინისტრაციული მხარდაჭერის გარეშე სადოქტორო პროგრამების ფუნქციონირება წარმოუდგენელია.

მაშასადამე, PhD სისტემაზე გადასვლისათვის აუცილებელია შემდეგი ინსტიტუციური წინაპირობების შესრულება: უნდა განისაზღვროს მიმართება მეცნიერებათა აკადემიაში არსებულ ასპირანტურასთან, განისაზღვროს სადისერტაციო საბჭოების მუშაობის პრინციპები, შეიქმნას ხარისხის კონტროლისა და სადოქტორო პროგრამების ადმინისტრაციული სამსახურები.

რეკომენდაცია

კანონი “უმაღლესი განათლების შესახებ” არაფერს ამბობს მეცნიერებათა აკადემიის ინსტიტუტებში ასპირანტურის შესახებ. პარალელური სისტემების არსებობა არ არის სასურველი ისეთ პატარა ქვეყანაში, როგორცაა საქართველო. სადოქტორო განათლება ერთიან ინსტიტუციონალურ ფარგლებში უნდა მოექცეს. ამისათვის აუცილებელია შესაბამისი საკანონმდებლო ბაზის დახვეწა.

შემუშავდეს სადისერტაციო საბჭოს ტიპური დებულება, რომელიც გააადვილებს ხარისხის უზრუნველყოფას.

არ იქნება ეფექტური, რომ ხარისხის მინიჭების საკითხი სადისერტაციო საბჭოში შემავალმა ყველა პროფესორმა და ასოცირებულმა პროფესორმა გადაწყვიტოს; ფაკულტეტების მოსალოდნელი გამსხვილების ფონზე სადისერტაციო საბჭოების წევრთა რაოდენობა ძალიან გაიზრდება. პროფესორებმა უნდა მიუთითონ კომპეტენციის სფეროები და ყოველი კონკრეტული დისერტაციის წარდგენისას სადისერტაციო საბჭოს სამდივნომ (ან სხვა რომელიმე ორგანომ) უნდა გამოყოს საჯარო დაცვისათვის პროფესორები, რომელთაც ექნებათ დოქტორის ხარისხის მინიჭების შესახებ გადაწყვეტილების მიღების უფლება. დეტალები განისაზღვრება უნივერსიტეტის დებულება/წესდებით და სადისერტაციო საბჭოების დებულებით.

სადოქტორო პროგრამების ხარისხის უზრუნველყოფა პროგრამული აკრედიტაციის აუცილებელი წინაპირობაა. საწყის ეტაპზე (და ალბათ მომავალშიც ქვეყნის სიმცირის გამო) გარადუვალია უცხოელი ექსპერტების მონაწილეობა შეფასების პროცესში.

უნივერსიტეტებში უნდა შეიქმნას შესაბამისი აკადემიური და ადმინისტრაციული სტრუქტურები, რომლებიც სადოქტორო პროგრამების განხორციელებისათვის აუცილებელ პირობებს უზრუნველყოფს.

3.5. დოქტორანტურის დაფინანსება

ახლად მიღებული კანონის თანახმად, დოქტორანტურა (მაგისტრატურასთან ერთად) ფინანსდება სამეცნიერო გრანტებიდან – ე.ი. ფაკულტეტზე/ლაბორატორიაში/ინსტიტუტში სამეცნიერო გრანტის არსებობა არის დოქტორანტის მიღების აუცილებელი წინაპირობა.

“მაგისტრატურისა და დოქტორანტურის პროგრამების სახელმწიფო დაფინანსება ხორციელდება სახელმწიფო სამეცნიერო-კვლევითი გრანტით საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს მიერ განსამზღვრული პრიორიტეტების შესაბამისად, სპეციალური სახელმწიფო პროგრამით.”¹⁹

შესაბამისად სამეცნიერო-კვლევითი გრანტის თანხის კალკულაციისას გათვალისწინებული უნდა იყოს დოქტორანტების დაფინანსების საკითხიც. ეს ახალი პრაქტიკაა საქართველოს უმაღლესი განათლების სისტემაში. თუ ამას დავუმატებთ ჩვენი მეცნიერების საკმაოდ მწირ გამოცდილებას კვლევითი პროექტების წარდგენის საკითხში, და ჩვენი სახელმწიფოს მოკრძალებულ შესაძლებლობებს მეცნიერების დაფინანსების სფეროში, ცხადი გახდება, რომ დოქტორანტურის სახელმწიფო დაფინანსება სრულიად არასაკმარისი იქნება მისი ნორმალური ფუნქციონირებისათვის.

კანონის თანახმად ეს მდგომარეობა დიდხანს არ უნდა გაგრძელდეს:

“საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრომ 2007 წლის პირველ იანვრამდე შეიმუშაოს მაგისტრატურისა და დოქტორანტურის დაფინანსების ახალი წესი და პირობები”.²⁰

თუმცა ეს წესი და პირობები არსად არის ჩამოყალიბებული და გაუგებარია, რა ელის მომავალში სადოქტორო პროგრამების ფინანსურ უზრუნველყოფას.

ნებისმიერ შემთხვევაში უნივერსიტეტები დოქტორანტურის დაფინანსების დამატებითი წყაროების ძებნას ახლავე უნდა შეუდგნენ.

აუცილებელია პროგრამის განფასება. დღესაც, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ასპირანტურასა და დოქტორანტურაში სწავლა მოელ რიგ ხარჯებთანაა დაკავშირებული:

მიზნობრივ ასპირანტურაში სწავლის საფასური წელიწადში 250 აშშ დოლარია (მაშინ როდესაც იგივე თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ბაკალავრიატის საფეხურზე არასაბიუჯეტო სექტორზე სწავლა წელიწადში დაახლოებით 500 აშშ დოლარი ღირს); საკანდიდატო მინიმუმის თითო საგნის ჩაბარების საფასურია 30 ლარი; სხვადასხვა უმაღლესი სასწავლებლებიდან დოქტორანტურაში მივლინებულნი თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში იხდიან 500 აშშ დოლარს (შესაბამისი ლარებში); უცხოელ მოქალაქეთათვის 1350 აშშ დოლარის ექვივალენტი²¹.

¹⁹ საქართველოს კანონი “უმაღლესი განათლების შესახებ” მუხლი 83, პუნქტი 3.

²⁰ საქართველოს კანონი “უმაღლესი განათლების შესახებ” მუხლი 88, პუნქტი 10.

²¹ www.tsu.edu.ge

ცხადია, მოცემული ფასები აბსოლუტურად არ ასახავს პროგრამების რეალურ ღირებულებას. მაშინ როდესაც ბაკალავრიატში სახელმწიფო სასწავლო გრანტის ღირებულება 1250-1500 ლარია, წარმოდგენილია, რომ ასპირანტურაში სწავლა 250 დოლარის ექვივალენტი ღირდეს. სადოქტორო პროგრამების ფასი მნიშვნელოვნად გაიზრდება; ის არ იქნება ერთნაირი სხვადასხვა სფეროებში: საბუნებისმეტყველო დარგებში, მედიცინისა და ტექნიკის სფეროებში სადოქტორო პროგრამების ფასი რამდენჯერმე აღემატება სოციალურ და ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა სფეროში პროგრამების ღირებულებას. ამას უნდა დაუმატოთ რეფორმის შემდეგ სადოქტორო პროგრამების ადმინისტრირებისა და ხარისხის კონტროლის ხარჯები – რთული წარმოსადგენია, რომ საქართველოში ბევრი დოქტორანტი მოიძებნოს, ვინც სადოქტორო პროგრამების ღირებულებას თავად დაფარავს.

თვითდაფინანსების შესაძლო ალტერნატივაა სპეციალური სახელმწიფო პროგრამების არსებობა პრიორიტეტულ სფეროებში. მაგრამ ასეთი სფეროების რაოდენობა ლიმიტირებულია და ამ დროს არაპრიორიტეტული დარგების განვითარების საკითხი კითხვის ნიშნის ქვეშ რჩება.

შეღავათიანი გრძელვადიანი საბანკო სესხები ევროპასა და ამერიკაში სტუდენტებისა და კერძოდ დოქტორანტების დაფინანსების მიღებული მეთოდია. საქართველოში განათლების დაფინანსების ეს მოდელი ჯერ არ არის გავრცელებული, თუმცა ძალზედ მისასაღმებელი იქნება მსგავსი პრაქტიკის დანერგვა ქართული ბანკების მიერ.

“უმაღლესი განათლების შესახებ” კანონის თანახმად დოქტორანტებს აქვთ უნივერსიტეტებში ასისტენტ-პროფესორის თანამდებობაზე მუშაობის უფლება – ხელფასი შეიძლება განხილულ იქნეს როგორც სწავლის დაფინანსების ფორმა. ეს იდეალური მოდელია, მაგრამ უნდა გაითვალისწინოთ ის, რომ ასისტენტ-პროფესორის თანამდებობაზე პირველი და ალბათ მეორე კურსის დოქტორანტების აყვანა ნაკლებ სავარაუდოა, ანუ ხელფასის მიღება უნივერსიტეტში მუშაობისას დოქტორანტურის მხოლოდ მესამე კურსზე შესაძლებელია. გარდა ამისა, ასისტენტ-პროფესორთა ვაკანსიები ნამდვილად არ იქნება საკმარისი ყველა დოქტორანტისათვის. არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ უნივერსიტეტის თანამშრომელთა ხელფასი არც ისე დიდია, რომ სწავლის საფასური სრულად დაფაროს. სხვა ორგანიზაციაში, უფრო მაღალანაზღაურებად სამსახურში მუშაობა კი დოქტორანტისათვის უკეთეს შემთხვევაში ასევე მხოლოდ მეორე-მესამე კურსზე იქნება შესაძლებელი – დოქტორანტურაში სწავლება დღის დასწრებულ ფორმატში მიმდინარეობს. სადოქტორო პროგრამა იმდენად დატვირთულია, რომ სხვა ტიპის საქმიანობა (არა უნივერსიტეტში ასისტენტ-პროფესორის თანამდებობაზე სემინარებისა და პრაქტიკული მეცადინეობების გაძღოლა) საზიანოდ აისახება დოქტორანტის მიერ მისი ძირითადი მოვალეობების შესრულებაზე.

თუ სახელმწიფომ თავის თავზე არ აიღო სადოქტორო პროგრამების ფინანსური უზრუნველყოფა, ასეთი პროგრამების განვითარებას აზრი არ აქვს. საწყის ეტაპზე მაინც სახელმწიფო დაფინანსებამ გადამწყვეტი როლი უნდა ითამაშოს. კერძო სექტორი საქართველოში არ არის იმდენად ძლიერი, რომ სერიოზული სტიპენდიები დააწესოს დოქტორანტებისათვის: ქართული ფონდების მიერ სტუდენტთა ხელშეწყობა უფრო სამომავლო პერსპექტივაა. თუმცა მთელ

რიგ დარგებში არაა გამორიცხული ადგილობრივი დონორების აქტიური მონაწილეობა.

აშშ უნივერსიტეტების სადოქტორო პროგრამები მთელ მსოფლიოშია აღიარებული. ქვეყნის ინვესტიციები კვლევისა და განვითარების სფეროში (Research&Development), რაც თავისთავად სადოქტორო პროგრამების დაფინანსებასაც გულისხმობს, ყოველწლიურად იზრდება და რამდენიმე მილიარდ დოლარს აღწევს. მთავრობა და ინდუსტრია, პრინციპული ინვესტორები, აცნობიერებენ, რომ ეს აუცილებლად მოიტანს მოგებას გრძელვადიან პერსპექტივაში. ცოდნაზე დაფუძნებული ეკონომიკის შექმნა შეუძლებელია სათანადოდ მომზადებული კადრების გარეშე. განვითარებული ქვეყნების მოწინავე უნივერსიტეტები იღებენ როგორც სახელმწიფო, ისევე კერძო დაფინანსებას.

საქართველო არ არის მდიდარი ქვეყანა, და ვიდრე სადოქტორო პროგრამების დაფინანსებას დაიწყებდეს, მას სხვა ბევრი უმძიმესი სოციალური პრობლემა აქვს მოსაგვარებელი. ინვესტიციების გაზრდა უმაღლესი განათლების სისტემაში შესაძლებელია ნიშნავდეს მათ შემცირებას სხვა სფეროებში. საქართველოს არა აქვს საკმარისი რესურსები იმისათვის, რომ ყველა მოთხოვნა დააკმაყოფილოს. წარმატებული უმაღლესი განათლების სისტემის შექმნა არ არის იაფი და სხვა დანახარჯების შემცირებას გულისხმობს. რამდენად არის ჩვენი საზოგადოება დღეს ამისათვის მზად?

უმაღლესი განათლების რეფორმაში ინვესტირებას უდიდესი მნიშვნელობა აქვს. ადამიანური კაპიტალი წარმოადგენს საქართველოს მეტად ღირებულ რესურსს. ადამიანურ კაპიტალში ინვესტირება არ არის სარისკო. განათლება ნიშნავს განვითარებას. განვითარება კი ხელს უწყობს განათლებას, რადგან ეკონომიკური ზრდა იძლევა განათლების სხვადასხვა სფეროების გაფართოების შესაძლებლობას.

3.6. PhD სისტემაზე გადასვლის ეტაპები

ახალი საგანმანათლებლო სისტემის შექმნა ყოველთვის პრობლემებთან არის დაკავშირებული. მაგრამ ბევრად უფრო რთულია არსებული სისტემის გადაკეთება და პარალელურ რეჟიმში მუშაობა. ამ დროს გარკვეული კომპრომისები გარდაუვალია.

კანონი „უმაღლესი განათლების შესახებ“ ადგენს:

„ამ კანონის ძალაში შესვლამდე მოპოვებული მეცნიერებათა კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხი გათანაბრებულია დოქტორის აკადემიურ ხარისხთან.

ამ მუხლის მე-9 პუნქტი ვრცელდება აგრეთვე პირებზე, რომლებიც გახდნენ ან გახდებიან ასპირანტები (მაძიებლები) და უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებაში ამ კანონის შესაბამისი სადისერტაციო საბჭოს შექმნამდე მოიპოვებენ მეცნიერებათა კანდიდატის ხარისხს, მაგრამ არა უგვიანეს 2006 წლის 31 დეკემბრისა“.²²

²² საქართველოს კანონი „უმაღლესი განათლების შესახებ“ მუხლი 89, პუნქტები 9,10.

კანონის ეს მუხლი აუცილებლად ვნებათაღელვას გამოიწვევს. დოქტორის აკადემიური ხარისხი ენიჭება ყველას, მეცნიერებათა კანდიდატებსა და დოქტორებს, რაც ამ უკანასკნელთა დამსახურებულ პროტესტს იწვევს. სამეცნიერო წრეებში გაბატონებულია აზრი, რომ მეცნიერებათა დოქტორებს გარკვეული უპირატესობა ექნებათ აკადემიური თანამდებობების დაკავებისას და შესაბამისად, გრძელდება სადოქტორო დისერტაციების დაცვა. ამ პროცესის ლეგიტიმურობა გასარკვევია, რადგანაც კანონში მხოლოდ საკანდიდატო დისერტაციის დაცვაზეა ლაპარაკი და სადოქტორო დისერტაცია ნახსენებიც არ არის. ეს იურიდიული გაუგებრობა კიდევ უფრო ართულებს ვითარებას.

ერთი მხრივ, საქართველოში 2002 წლის მონაცემებით 1811 მეცნიერებათა დოქტორია, რომელთაგან 59% 60 წელზე უფროსია²³. სავარაუდოა, რომ დოქტორების რაოდენობა ბოლო 3 წელიწადში მკვეთრად არ მოიმატებდა (სტატისტიკური მონაცემები ბოლო წლების შესახებ არ არსებობს). ისიც სავარაუდოა, რომ მეცნიერებათა დოქტორებს უკავიათ წამყვანი თანამდებობები უნივერსიტეტებსა და სამეცნიერო-კვლევით დაწესებულებებში: მაგ. “ძველი” დოქტორების უმრავლესობას უნივერსიტეტებში კათედრისა და ლაბორატორიის გამგეების თანამდებობებზეა. რამდენად სერიოზულ კონკურენციას წარმოადგენენ მათთვის „ძველი“ მეცნიერებათა კანდიდატები, რომლებიც დღეს ახალი აკადემიური ხარისხის, PhD მფლობელები გახდნენ? უკვე მრავალჯერ ციტირებულ კანონში „უმაღლესი განათლების შესახებ“ ასაკობრივი ლიმიტი საუნივერსიტეტო თანამდებობების დაკავებისას 2009 წლამდე არ ამოქმედდება²⁴, რაც პრაქტიკულად იმას ნიშნავს, რომ PhD-ს სისტემაზე გადასვლის ერთ-ერთი ძირითადი მოტივი, ახალგაზრდა სპეციალისტთა მოზიდვა და ინტელექტის გადინების შემცირება/შეჩერება მათთვის უკეთესი პირობების შექმნის გზით ვერ გამართლდა: სამეცნიერო ელიტაში ახალგაზრდების მოსვლა სულ მცირე კიდევ ოთხი წლით გადაიდო. ამ ოთხი წლის განმავლობაში წარმოქმნილ ვაკანსიებზე პრეტენზიის გაცხადებისას მეცნიერებათა დოქტორებს კანდიდატებთან შედარებით აშკარა უპირატესობა ექნებათ, შესაბამისად სადოქტორო დისერტაციების დაცვა გაგრძელდება.

ვერც ორი და ვერც ოთხი წლის შემდეგ თანაბარი კონკურენტუნარიანობის მიღწევა მეცნიერებათა დოქტორებს, კანდიდატებსა და PhD-ს შორის ვერ მოხერხდება. იშვიათი გამონაკლისების დროს, იმ სფეროებში, სადაც არ არიან მეცნიერებათა დოქტორები, ან ამა თუ იმ მიზეზთა გამო ვერ მონაწილეობენ კონკურსში, შანსი ახალგაზრდა კანდიდატებს ეძლევათ. ამ დროს გათვალისწინებული უნდა იქნეს ისეთი კრიტერიუმებიც, როგორცაა გამოქვეყნებულ პუბლიკაციათა რაოდენობა და ხარისხი, მონაწილეობა საერთაშორისო პროექტებში და ა.შ.

მეორე მხრივ, აკადემიური (სამეცნიერო) ხარისხების გათანაბრება ავტომატურად იწვევს ზოგადად ხარისხის დაწევას. თუ გავითვალისწინებთ, რომ საკანდიდატო დისერტაციების დიდი ნაწილი (განსაკუთრებით 1991 წლის შემდეგ დაცული დისერტაციები) ნამდვილად არ შეესაბამება თანამედროვე მოთხოვნებს, მაშინ ამ ხარისხების მფლობელთათვის PhD-ს ავტომატური მინიჭება გარკვეულ პრობლემებს ქმნის. შესაძლო გამოსავალი იქნება აკადემიური თანამდებობების

²³ საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტი “განათლება, მეცნიერება და კულტურა საქართველოში” სტატისტიკური კრებული 2002 წ.

²⁴ საქართველოს კანონი “უმაღლესი განათლების შესახებ” მუხლი 90, პუნქტები 1.

დაკავებისას მკაცრი კრიტერიუმების (გამოქვეყნებულ პუბლიკაციათა რაოდენობა და ხარისხი, მონაწილეობა საერთაშორისო პროექტებში და ა.შ.) შემოღება.

გარდამავალი პერიოდი გარკვეულ სირთულეებს შეუქმნის ამჟამინდელ ასპირანტებსაც და მათ პროფესორ-მასწავლებლებს, რომლებსაც პარალელურად მოუწევთ ახალი სადოქტორო პროგრამების განვითარებაზე მუშაობა.

რეკომენდაცია

გარდამავალ პერიოდში სხვადასხვა სიტუაციაში მყოფი ასპირანტებისა და მაძიებლების მდგომარეობა ასე განისაზღვრება:

- მათ, ვინც უკვე დაამთავრა ასპირანტურა, ჩააბარა საკანდიდატო მინიმუმის გამოცდები, და ჯერ არ დაუცავს დისერტაცია – დისერტაციის დაცვის ვადა აქვთ 2006 წლის 31 დეკემბრამდე.
- მაძიებლებს, რომლებსაც ასევე ჩაბარებული აქვთ გამოცდები, დისერტაციის დაცვის ვადა გაუგრძელდათ 2006 წლის 31 დეკემბრამდე.
- იმ ასპირანტებმა და მაძიებლებმა, რომლებმაც უკვე ამოწურეს დისერტაციის შესრულებისათვის გამოყოფილი ყველა ოფიციალური ვადა, და საკანდიდატო მინიმუმის გამოცდები ჩააბარეს შვიდი ან მეტი წლის წინ, ხელმეორედ უნდა ჩააბარონ საკანდიდატო მინიმუმის გამოცდები და დაიცვან დისერტაცია 2006 წლის 31 დეკემბრამდე.
- III კურსის ასპირანტები, რომლებიც ასპირანტურას ამთავრებენ 2005 წელს, დისერტაციას იცავენ 2006 წლის 31 დეკემბრამდე აქამდე არსებული (ძველი) წესით.
- II კურსის ასპირანტები, რომლებიც ასპირანტურას ამთავრებენ 2006 წელს, დისერტაციას იცავენ 2006 წლის 31 დეკემბრამდე ძველი წესით. ამ შემთხვევაში დისერტაციის დაცვის მოსწრება მითითებულ ვადაში სხვადასხვა მიზეზების გამო ყველამ შეიძლება ვერ მოახერხოს²⁵. ამ კატეგორიის ასპირანტებისათვის რიგ ფაკულტეტებზე სასწავლო კომპონენტის შემოღება მხოლოდ III (დამამთავრებელ) კურსზე ესწრება. შესაბამისად გაუგებარია, რომელი წესით და რა მოთხოვნების შესაბამისად დაიცავენ ეს ასპირანტები დისერტაციას. ხოლო იმ ფაკულტეტებზე, სადაც ვერ მოესწრება სასწავლო კომპონენტის შემუშავება, დაცვა ნებისმიერ შემთხვევაში ძველი წესით უნდა მოხდეს (აუცილებელია კანონში ცვლილებების შეტანა: ერთ-ერთი ვარიანტია, გამონაკლისის სახით დისერტაციის დაცვის უფლება ძველი წესით 2006 წლის 31 დეკემბრის შემდეგაც. ამ კატეგორიის დისერტანტების აღრიცხვა სიძნელეს არ უნდა წარმოადგენდეს და მათთვის შესაძლოა ახალი ვადის დადგენა, მაგ. 2007 წლის 31 მაისამდე).

²⁵ ამ პერიოდში სავარაუდოა დისერტაციის დაცვის მსურველთა რაოდენობის მკვეთრი ზრდა და საორგანიზაციო საკითხების მოგვარება შეიძლება გართულდეს.

- იგივე ვრცელდება ვადების მხრივ შესაბამის პირობებში მყოფ (II წლის) მაძიებლებზე.
- I კურსის ასპირანტების შემთხვევაში, რომლებიც ასპირანტურას 2007 წელს ამთავრებენ, ესწრება დოქტორანტურის პროგრამების შემუშავება. მართალია, ისინი საგანმანათლებლო კომპონენტს მეორე-მესამე კურსზე გაივლიან, მაგრამ დისერტაციის დაცვა უკვე ახალი სადისერტაციო საბჭოს წინაშე მოუწევთ ახალი დებულების საფუძველზე.
- 2005-2006 სასწავლო წელს უნივერსიტეტებში აღარ უნდა მიიღონ მაძიებლები (და შესაბამისად ასპირანტები და დოქტორანტებიც). ასპირანტების მიღება აზრს კარგავს, ვიდრე არ იქნება შემუშავებული სადოქტორო პროგრამები.
- PhD პროგრამის სრული ციკლის გავლას უკეთეს შემთხვევაში პირველად მოახერხებენ 2006 წელს დოქტორანტურაში მიღებული სტუდენტები. 2006 წლის სექტემბრისათვის უნდა დასრულდეს სადოქტორო პროგრამების შემუშავება. ცხადია, ეს მხოლოდ სათანადო დაფინანსებისა და ადმინისტრირების პირობებში იქნება შესაძლებელი.

განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია საზღვარგარეთ დაცული დისერტაციების ნოსტრიფიკაციის საკითხი. საქართველო უერთდება უმაღლესი განათლების საერთო ევროპულ სივრცეს – ხარისხების აღიარებაც ლისაბონისა და ბოლონიის პროცესების შესაბამისად უნდა მიმდინარეობდეს²⁶.

4. დოქტორანტურის პერსპექტივა საქართველოში

საქართველოში უმაღლესი განათლების მესამე საფეხურის შემოდება, დოქტორანტურის დანერგვა, უკიდურესად ამბიციური პროექტია.

სადოქტორო პროგრამების განვითარება უდიდეს ინტელექტუალურ და ფინანსურ ძალისხმევას საჭიროებს. ქვეყნის ახალი ელიტის შექმნა რთული და ხანგრძლივი პროცესია. მაგრამ გაწეული დანახარჯები საქართველოს ათმაგად დაუბრუნდება უმაღლესი განათლების სისტემის წარმატებული რეფორმირების შემთხვევაში.

ჩვენი ქვეყნის მთავარი რესურსი განათლებული მოქალაქეებია. ადამიანური რესურსების განვითარება რეგიონთან, ევროპასთან და ზოგადად მსოფლიოსთან ქვეყნის ინტეგრაციის მნიშვნელოვანი წინაპირობაა. საქართველო ამჟამად საერთაშორისო საზოგადოებასა და რეგიონულ თანამშრომლობაში თავისი ადგილის დამკვიდრების პროცესშია. უმაღლესი განათლების რეფორმა, მაღალი ხარისხის სადოქტორო პროგრამების განვითარება ამ პროცესის მნიშვნელოვან კომპონენტად უნდა იქცეს.

²⁶ დღესდღეისობით სეს-ის მიერ ავტომატურად არის აღიარებული დსთ-ს ქვეყნებში დაცული დისერტაციები, მაშინ როდესაც აშშ და დასავლეთ ევროპის ქვეყნებთან ორმხრივი ზელშეკრულების არარსებობის პირობებში აღნიშნულ ქვეყნებში დაცული ხარისხების აღიარება რიგ პრობლემებთან არის დაკავშირებული.

წყაროები:

1. საქართველოს პარლამენტის დადგენილება “საქართველოში უმაღლესი განათლების განვითარების ძირითადი მიმართულებების შესახებ” (2002)
2. საქართველოს კანონი “უმაღლესი განათლების შესახებ” (2004)
3. დებულება საქართველოში სამეცნიერო ხარისხების მინიჭების შესახებ (2003)
4. “ზუსტი და საბუნებისმეტყველო მეცნიერებების მდგომარეობა საქართველოში – ქართველ მეცნიერთა თვალსაზრისი” (2003) მარიამ ბეგიაშვილი და სხვ.
5. საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტი “განათლება, მეცნიერება და კულტურა საქართველოში” სტატისტიკური კრებული (2003)
6. საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტი “განათლება, მეცნიერება და კულტურა საქართველოში” სტატისტიკური კრებული (2002)
7. Association of American Universities. Committee on Graduate Education Report and Recommendations (1998)
8. Martin Walker United Press International (2004)
9. Preparing Stewards of the Discipline. Carnegie Initiative on the Doctorate (2002)
10. Trends 2003: Progress towards the European Higher Education Area (2003)
11. F. Buch. Zwei Jahre Juniorprofessur: Analysen und Empfehlungen (2004)

საექსპერტო შეფასებები:

- თ. ლორთქიფანიძე “PhD ბალტიისპირეთის ქვეყნებში”
- გ. ხარაშვილი “PhD ამერიკის შეერთებულ შტატებში”
- თ. გერგელავა “ასპირანტურა და დოქტორანტურა საქართველოში”
- ქ. ჩიქოვანი “PhD აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებში – უნგრეთი, სლოვენია”
- ლ. ღლონტი “სადოქტორო პროგრამები გერმანიასა და გაერთიანებულ სამეფოში”

საექსპერტო შეფასებებში გამოყენებული წყაროები:

აშშ

<http://www.ed.gov>
www.unesco.org/iau/cd-data
<http://www.ed.gov>
<http://usinfo.state.gov/usa/infousa/educ>
<http://www.educationlaw.org/about.htm>
<http://www.law.cornell.edu/topics/education.html>
http://www.law.cornell.edu/topics/state_statutes3.html#higher_education
<http://www3.state.id.us/idstat/TOC/33FTOC.html>
<http://www3.state.id.us/idstat/TOC/33028KTOC.html>
<http://www.michiganlegislature.org/mileg.asp?page=getobject&objName=mcl-chap390>
http://www.usembassy-mexico.gov/bbf/bfinfpac_higheducation.pdf
<http://www.aascu.org/>
<http://www.acenet.edu/>
<http://edworkforce.house.gov/publications/compindex.htm>
<http://www.ed.gov/about/offices/list/ous/international/usnei/us/edlite-info-sources.html>
<http://usinfo.state.gov/usa/infousa/>
<http://www.loc.gov/>
<http://www.gpoaccess.gov/nara/index.html>
<http://www.usjournal.com>
<http://www.ed.gov/about/offices/list/ies/ncee/nle.html>
<http://www.eric.ed.gov>
<http://www.edufind.com/>
http://web.princeton.edu/sites/gso/Forms/Time_to_Degree.pdf
<http://www.princeton.edu/pr/admissions/g/agga/>
<http://admissions.msu.edu/Admissions.asp>
http://admissions.msu.edu/Admission_Standards.asp
<http://admissions.msu.edu/graduate.asp>
<http://www.tufts.edu/as/stu-org/hfes/thfes/booklet/phdrequire.html>
<http://www.higher-ed.org/resources/HEA.htm>
http://www.policyalmanac.org/education/archive/crs_higher_education.shtml
www.isu.edu

www.tamu.edu
www.harvard.edu
www.wsu.edu
www.berkeley.edu
www.ucsd.edu
<http://www.fsu.edu/>
<http://www.abgc.net/genetics/abgc/accred/acc-03/acc-02b.htm>
<http://www.sacscoc.org/>
<http://www.sacscoc.org/SectIV.htm>
<http://www.aspa-usa.org>
<http://www.chea.org>
<http://www.msache.org>
<http://www.neasc.org>
<http://www.ncahigherlearningcommission.org>
<http://www.nwccu.org>
<http://www.sacscoc.org>
<http://www.wascweb.org>

დიდი ბრიტანეთი

<http://www.dfes.gov.uk>
<http://www.universitiesuk.ac.uk>
<http://www.scop.ac.uk>
<http://www.universities-scotland.ac.uk>
<http://www.hew.ac.uk>
<http://www.aut.org.uk>
<http://www.srhe.ac.uk>
<http://www.ucas.ac.uk>
<http://www.naric.org.uk>
<http://www.unesco.org/iau/cd-data/gb.rtf>
<http://www.ox.ac.uk/>
http://www.clp.ox.ac.uk/postgrad/Handbook2003_4.html#_Toc40326299
<http://www.ling-phil.ox.ac.uk>
<http://www.admin.ox.ac.uk/pubs/lectures/>

გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკა

<http://www.unesco.org/iau/cd-data/de.rtf>
www.smwk.de/gesetze/hrg
<http://www.bmbf.de>
<http://www.kmk.org>
<http://www.hrk.de>
<http://www.blk-bonn.de>
<http://www.daad.de>
<http://www.hochschulverband.de>

<http://www.akkreditierungsrat.de>
www.uni-muenchen.de
<http://studenten.verwaltung.uni-muenchen.de/download/humbiol.htm>
http://recht.verwaltung.uni-muenchen.de/satzung/fak_07/07me-orr.htm

უნგრეთი

<http://www.unesco.org/iau/cd-data/hu.rtf>
<http://www.euroeducation.net/prof/hungarco.htm>
<http://www.om.hu>
<http://www.mta.hu>
<http://www.fksz.huninet.hu>
<http://www.hac.huninet.hu>
<http://www.naric.hu>
<http://www.eurydice.org/Eurybase/Application/frameset.asp?country=HU&language=EN>
<http://www.earcmn.org/html/eng/education/hungary.html>
<http://www.bme.hu/en/edu/index.html>
http://www.wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/1998/01/30/000009265_3980312102327/Rendered/INDEX/multi0page.txt
<http://www2.mta.hu/index-eng.html>

სლოვენია

<http://www.eurydice.org/Eurybase/Application/frameset.asp?country=SI&language=EN>
<http://www.eurydice.org/>
http://www.mszs.si/slo/ministrstvo/organi/solstvo/enake_moznosti/pdf/dev_of_education.pdf
www.euroeducation.net
<http://www.mszs.si>
<http://www.uni-mb.si>
<http://www.mszs.edus.si>
<http://www.mszs.si/eng/education/system/higher.asp>
http://www.see-educoop.net/education_in/pdf/devlpm-of-high-edu-slo-enl-t05.pdf
<http://www.lsu.edu/reillycenter/Why%20Is%20Education%20Reform%20so%20Hard.pdf>
<http://www1.worldbank.org/education/globaleducationreform/pdf/Framework%20Eval%20Cur%20Ref%20in%20Slovenia.pdf>
<http://www.eurodoc.net/activities/eurodoc2004/questionnaires/Slovenia.pdf>
<http://www.bologna-berlin2003.de/pdf/Slovenia.pdf>

ლატვია

<http://www.unesco.org/iau/cd-data/lv.rtf>
www.lu.lv
www.rtu.lv
www.cs.llu.lv
www.aml.lv

www.dau.lv
http://www.latinst.lv/li_eng_facts.htm
<http://www.wes.org/ewenr/03Sept/Latvia.htm>
http://www.latinst.lv/li_eng_facts.htm
http://www.aic.lv/rec/HE_2002/HE_LV/ed_sys/high_ed.htm#Basic%20vocational%20education
http://www.aic.lv/rec/HE_2002/HE_LV/ed_sys/ed_sch.htm
<http://www.aic.lv/ace>

ლიტვა

<http://www.skvc.lt/old/wwwenicnaric/hes.htm>
<http://www.bibl.u-szeged.hu/oseas/lithedu.html>
<http://www.euroeducation.net/prof1/lithuaco.htm>
<http://www.unesco.org/iau/cd-data/lt.rtf>
www.aic.lv/rec/LV/new_d_lv/Latvija/Lietuva.do
<http://www.bologna-berlin2003.de/pdf/Lithuania.pdf>
<http://www.drs.cr.vu.lt/english/>
<http://www.tspmi.vu.lt/?lang=en&cont=phd>

ესტონეთი

www.ekak.archimedes.ee/Korgharidusstandard_inglise_keeles.htm
<http://test.ebs.ee/index.php?id=634>
<http://www.euroeducation.net/prof/estonco.htm>
www.tpu.ee/editmode/english/studies/regStudies
<http://www.tpu.ee/editmode/english/studies/system.html>
<http://www.internationalgraduate.net/estonia.htm>
<http://www.ibe.unesco.org/international/ICE/natrap/Estonia.pdf>
www.bologna-berlin2003.de/pdf/Estonia.pdf
<http://www.cfh.lviv.ua/seminar2/Aarna.htm>
www.ut.ee/english/structure
www.tpu.ee/editmode/english/studies/regDoctor.pdf
<http://www.cfh.lviv.ua/seminar2/Aarna.htm>
<http://www.esis.ee/ist2000/einst/culture/education.htm#Higher%20education>

რუსეთის ფედერაცია

<http://www.unesco.org/iau/cd-data/ru.rtf>
<http://web.vrn.ru/aspirant/docvvak.htm>
<http://www.main.vsu.ru/sci/aspir/PR814.html>
<http://www.msu.ru/entrance/doct.html>

საქართველო

www.unesco.org/iau/cd-data

www.acnet.ge/ses

www.tsu.edu.ge

დანართი I

პროექტის განხილვაში მონაწილე ექსპერტთა სია

1	ლიკა ღლონტი	თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი; სოციალურ მეცნიერებათა ცენტრი; PhD Concept Paper პროექტის კოორდინატორი
2	მარინე ჩიტაშვილი	თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი; სოციალურ მეცნიერებათა ცენტრი
3	ირაკლი მაჩაბელი	განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო
4	ლელა მაისურაძე	განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო
5	ჯემალ სოლოდაშვილი	თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
6	გია ჟორჟოლიანი	აზიისა და აფრიკის ინსტიტუტი
7	მამუკა ბიჭაშვილი	თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
8	შალვა ნაჭყებია	საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
9	თამაზ კუპატაძე	საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
10	ნანა ფრანგიშვილი	ენისა და კულტურის უნივერსიტეტი
11	ირინე კვაჭაძე	თბილისის სახელმწიფო სამედიცინო უნივერსიტეტი
12	შალვა მაჭავარიანი	კავკასიის ბიზნესის სკოლა
13	ბორის ლეუავა	კავკასიის ბიზნესის სკოლა

დანართი II

პროფესორი ბარი პარსონსონი

*ახალი ზელანდია, ვაიკატოს უნივერსიტეტის სოციალურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის
დეკანი, 1990-1995წწ., სოციალურ მეცნიერებათა ცენტრის ექსპერტი 2000-2005*

Social Science Doctoral Program Options: UK and USA degree models

Barry S Parsonson, Ph.D

1. Academic and organizational structures necessary to support Doctoral Programs:

Doctoral programs require administrative and academic support at several levels of the University's organization in order to meet the needs of the students, academic staff and University management. This is to ensure that admission standards and academic requirements are set and met, that student progress through the degree is monitored and recorded, that supervisors are well qualified and provide a good standard of supervision, that research is ethical and of a high standard, that examination standards are high and are met by candidates, and that graduation follows successful completion of all requirements. Because the Ph.D is the University's premier research degree, it is important for the credibility of the University that only the best candidates are selected, that selection is by merit and that the highest standards of academic program and research are met by them in order to earn this degree.

The organizational and administrative structures differ in some respects between the UK and US university systems. The main difference is that in the UK model doctoral degrees are viewed as degrees of the university as a whole, with common standards and requirements for admission, supervision and examination across all faculties and a single overarching administrative body, the Higher Degrees Committee.

By contrast, in the US, there may be variations in doctoral degree requirements across faculties and within departments, although there will be a set of generic requirements common to all. The responsibility for oversight of the doctoral degrees is likely to be spread across Graduate Schools that are made up of somewhat related faculties or departments. For instance, a Graduate School of Liberal Arts and Sciences may administer doctoral programs in Sociology, Anthropology, Psychology, History, Political Science, Philosophy, Social Work, Languages and Arts and Humanities. Similarly, a Graduate School of Science and Applied Sciences might administer doctoral programs in Chemistry, Physics, Biological, Environmental and Geological Sciences, Engineering, Computer Sciences, and Pure and Applied Mathematics.

Below are some of the essential organizational requirements for the management and quality assurance of doctoral programs. They represent an amalgam of UK and US models. The first (Example a.) outlines the Higher Degrees Committee as used in the UK, the second (Example b.) outlines the responsibilities at Faculty or School level,

which is applicable to both UK and US models and the third (Example c.) sets out the responsibilities at the Departmental level. All doctoral programs, regardless of model, rely on effective and accountable systems, clear regulations and strict implementation and the support of academic and management staff who work together to ensure high quality graduates with high quality degrees.

a. University Administration: Higher Degrees Regulation and Quality Assurance by the Higher Degrees Committee (Chair is the Vice-Rector responsible for Research)

- In UK Universities, this Committee is responsible for determining the general requirements for all Doctoral degrees, including the admission, supervision and examination standards and the quality assurance and reporting requirements at University, School, Faculty and Departmental levels.
- Establishes regulations for the degrees and receives reports from all School, Faculty and Departmental Committees concerned with Doctoral students and Doctoral degrees.
- Creates and monitors management procedures at University, Faculty and Departmental level for implementing and recording student admission, monitoring of student progress and completion of requirements, and recording the examination results and graduation of Doctoral students.
- Sets out requirements and procedures to be followed at School/Faculty and Departmental level for selection, appointment and on-going approval of Doctoral candidates' supervisors and examiners.
- Establishes and monitors the performance of **Research Ethics Committees** at School or Faculty and at Departmental levels to review and approve research proposals, including Doctoral research, involving human or animal research. The **Research Ethics Committees** report to the **Higher Degrees Committee**.
- Establishes **School/Faculty Doctoral Committees** to oversee and report to the **Higher Degrees Committee** on the admission, supervision, progress, examination and graduation of Doctoral candidates and on the performance of supervisors and examiners.
- Establishes procedures requiring the **School/Faculty Doctoral Committees** to monitor and report to the **Higher Degrees Committee** on Departmental performance in meeting and maintaining standards of candidate selection, supervision, completion of requirements by students, and examination standards.
- The **Higher Degrees Committee** has the authority of the University to examine any matter relating to the regulation and conduct of Doctoral degrees and to then report any findings to the **Academic Board**.
- Reports regularly to the University's **Academic Board**, which is responsible for the overall academic management of the University.

b. Faculty or School Academic and Administrative Structures: Management, Monitoring and Reporting by the School/Faculty Doctoral Committee: (Chair is Faculty Dean)

- Approves School, Faculty, and Departmental admission standards, degree requirements, ethical committee procedures and supervision and examination standards. Reports these to the University's **Higher Degrees Committee**.
- Administers and oversees students' admission and dissertation approval (including ethical review and validity of the research proposal), records candidates' progress in meeting degree requirements, and approves their examination and graduation. Normally, in this role the **School/Faculty Doctoral Committee** is supported by the School or Faculty administrative staff.
- Appoints members to the **School/Faculty Research Ethics Committee** and approves appointments to **Department Research Ethics Committees**. Receives reports from these Committees on their deliberations and decisions.
- Approves and appoints all supervisors and examiners nominated by the Departments (including external examiners), and monitors their performance to ensure high standards are met and maintained. Normal criteria for appointment as a supervisor or examiner must include evidence of current and active research in the candidate's chosen field of research, a history of research publication, and evidence of competence in the supervision of research students to successful completion of their projects.
- Investigates any complaints about candidate, supervisor or examiner performance and any concerning supervision or examination procedures. It reports its findings to the **University Higher Degrees Committee**, the Head of Department, supervisor(s) or examiners and the candidate.
- Approves the **Examination Committees** recommended by Departments for the assessment of any individual candidate.
- Ensures that external examiners are appropriately qualified and have expertise in the candidate's chosen field and receives the reports submitted by external examiners ahead of the candidate's examination. External examiners usually are senior academics from another University who have expertise in the discipline and the candidate's field. In New Zealand (which uses the UK model), there is always at least one international examiner from a University in another country and one local examiner from another New Zealand University. The international examiner usually submits a written report and any questions for the candidate, but does not attend the examination. The local external examiner usually attends the examination. These requirements are present because of the small number

of universities and the need to ensure that international standards of the Ph.D degree are met at all times.

- In the UK model, the **Higher Degrees Committee** or the **School/Faculty Doctoral Committee** allocates one of its members to serve the Chair of the **Examination Committee**. The Chair is responsible for ensuring that the examination is both valid and fair and for asking any questions required by an external examiner who is not present. The Chair also is responsible for recording examiners' discussion of the candidate's performance and for reporting to the **School/Faculty Doctoral Committee** and to the **Higher Degrees Committee** on the performance of the candidate and his or her examiners, as well as on the outcome of the examination.
- Under the UK model, the **School/Faculty Doctoral Committee** makes regular reports on all matters for which it is responsible to the **University Higher Degrees Committee** and to the **School/Faculty Administrative Board of Studies**.

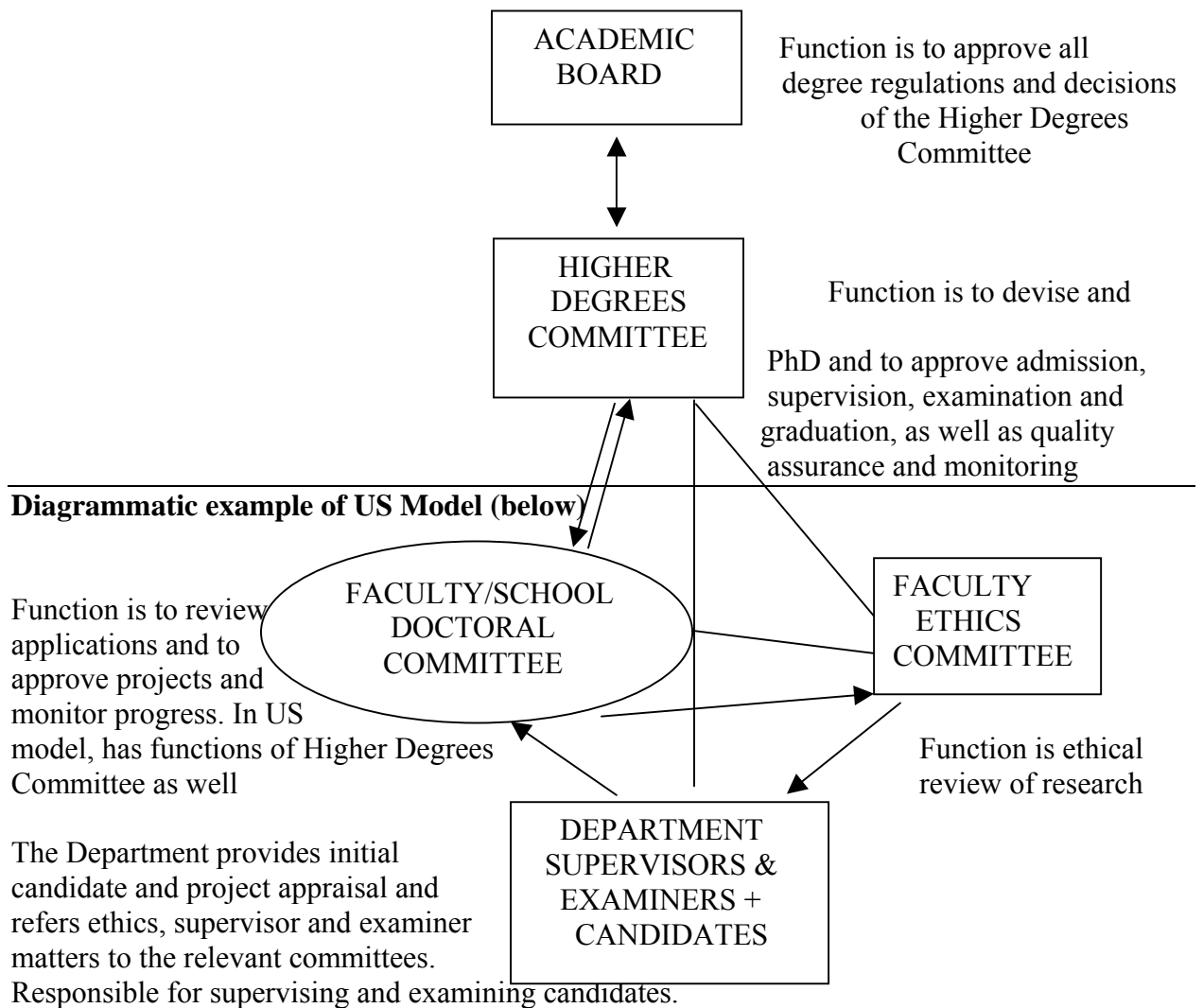
c. **Departmental Administrative Provisions: Ensuring Standards are met and maintained**

- The Head of Department and Departmental staff ensure that candidates seeking admission to the Doctoral Degree are properly evaluated, are selected on merit and meet the standards laid down by the relevant University and School or Faculty Committees. They also ensure that all admission requirements are followed and met by the Department. Admission applications are referred by the Head of Department to the either the **Higher Degrees Committee** or the **School/Faculty Doctoral Committee** for approval, depending on how the administrative lines of responsibility are organized.
- The candidate's research proposal will be referred to the Department's **Research Ethics Committee** for initial approval before being sent on to the **School/Faculty Research Ethics Committee** for final approval. The decisions of these Committees will be reported to the **Higher Degrees Committee**, the **School/Faculty Doctoral Committee**, the Head of Department and the candidate and her or his supervisor(s).
- The Head of Department approves the nomination of supervisors and the assignment of supervisors to candidates. Normally, academic staff will have interviewed candidates who want them to be supervisors and will have agreed to supervise the student ahead of this. The nominations of Supervisor(s) of each candidate are referred to the **Higher Degrees Committee** or the **School/Faculty Doctoral Committee** for approval.
- Supervisors and candidates will be jointly responsible for reporting to the Head of Department on candidates' progress and their completion of various degree requirements. The Head of Department will provide

regular progress reports to the **School/Faculty Doctoral Committee**, which in turn informs the **Higher Degrees Committee**.

- Any requests for extension or variation of the duration or content of the PhD research project must be made by the Supervisor to the Head of Department, who must then obtain the approval of the **School/Faculty Doctoral Committee** or the **Higher Degrees Committee**, whichever the regulations require.
- In the event of any disputes between a candidate and his or her supervisor(s), the Head of Department will advise the relevant Committee (either the **School/Faculty Doctoral Committee** or **Higher Degrees Committee**) and investigate and report on the matter to that Committee. If necessary, the **School/Faculty Doctoral Committee** or the **Higher Degrees Committee** will conduct its own investigation and report the outcome to the **Academic Board**, the Head of Department, supervisor(s) and the candidate.
- When the candidate has completed all degree requirements, including the dissertation, the Supervisor consults with the Head of Department over the nomination of the members of the **Examination Committee**, including external examiner(s). The Head of Department refers all nominations to the **School/Faculty Doctoral Committee** or the **Higher Degrees Committee** for approval and, in co-operation with the supervisor and candidate, sets the date for the examination. This is advised to the Committee (either **School/Faculty Doctoral Committee** or **Higher Degrees Committee**) that is responsible for appointing the Chair of the **Examination Committee** and supervising and reporting on the examination.
- On completion of the degree, the Head of Department and supervisor(s) ensure that all of the necessary documentation has been completed and forwarded to the **School/Faculty Doctoral Committee** or the **Higher Degrees Committee**, and that the candidate has been formally advised of the outcome by the University administration and has had their graduation approved.

Diagrammatic example of UK administrative model (full diagram)

The **UK Model** may include all boxes on the above diagram while the **US Model** typically only uses those administrative structures shown below the line at Faculty and Departmental level. In the **US Model**, Faculty/School Doctoral Committees (or “Graduate Schools”) have the added functions of the UK Higher Degrees Committee. The US University Senate has a similar role to the UK-style Academic Board.

2. Models of Doctoral Degree Programs:

a) The UK Ph.D Model: (This is used in most British Commonwealth nations)

- The UK Ph.D degree is purely a research degree, with no associated course work. It is essential to hold a Ph.D for entry into academic or

research careers. UK universities also award higher Doctorates other than Ph.D's, such as Doctorates of Science (D.Sc) or Literature (D.Litt), in recognition of sustained research contributions by academics or as honours to scientists or to contributors to society at large, but these are not by examination and fall outside the Ph.D model.

- For admission, applicants are normally required to have a Masters degree with an average coursework and research project pass grade of at least 75% (B+). Academic merit is the primary admission criterion.
- Admission requirements usually include the need for a good background in the candidate's chosen discipline, including theory, research design and methodology, data analysis and demonstrated research project experience (e.g., a Master's thesis or a substantial research project).
- PhD research is required to be undertaken independently by the student and the proposed research has to have a substantial theoretical basis and significant research literature to validate the project's scientific importance and relevance.
- The research project is expected to be of sufficient size and extent to take the candidate at least 2 years, and no more than 4 years, to complete.
- Normally, up to two Professors will supervise the research, at least one of these will be a senior and experienced researcher with a strong record of research and publication in the candidate's chosen field of research. The primary role of supervisors is to act as research mentors. They will encourage, challenge, and advise the candidate in regular supervision meetings, usually held once a week. They will ensure that the project is of a high standard and that the candidate is developing the skills and knowledge essential to its successful completion. They require submission of drafts of the dissertation as it proceeds and provide regular written and oral feedback during supervision sessions with the candidate. They will advise the student when the dissertation has reached a suitable standard for submission for examination.
- Examinations include review of the dissertation by the supervisor(s) and at least one other qualified member of the Departmental staff, plus at least one external examiner, usually from another University. There is also an oral examination of the candidate that is chaired by a nominee of the **Higher Degrees Committee**, usually a member of that **Committee** or of the **School/Faculty Doctoral Committee**, depending on the university's administrative arrangements. The Oral examination is not held in public, only the Chair, examiners and

candidate are present. The examination normally is scheduled for a maximum of two hours.

- Because of their status, Ph.D degrees are normally overseen by a committee of the University as a whole, rather than just by the School or Faculty. This committee is the **Higher Degrees Committee**, which is responsible for administration, management and quality assurance of all aspects of the Ph.D program across all faculties in the University. Some authority may be delegated to **School/Faculty Doctoral Committees**, which are required to report to the **Higher Degrees Committee**.
- The University ensures that all necessary quality assurance and high standards for the degree are met and maintained. It also provides the proper administrative structures to support the degree, the supervisor(s) and the candidates.
- Students undertaking Ph.D research may be supported by scholarships, research fellowships and/or the research grants obtained by their supervisors.

b) The UK Professional Doctorate Model:

- Professional Doctorates in Law (LLD), Medicine (MD) and Religion (DD) have been common in UK universities for many years. Since the 1990's they have also begun to be developed in other professional fields such as Clinical and Educational Psychology (Psy. D) and Educational administration (Ed.D). These Professional Doctorates do not prepare candidates for an academic or research career, but instead provide for the candidate to make a more significant contribution to their profession through advanced study and research.
- These degrees are not usually pure research degrees since they often include concurrent professional and practical studies at an advanced level. Typically the dissertation is focused on professional and practical issues rather than theoretical ones. Often the research component of the degree is about 67% of the content of the degree, rather than the 100% for a Ph.D. The status of Professional Doctorates is a little less than the Ph.D but these degrees are seen as valuable for higher level professional training.
- Admission standards are high, requiring similar grades at the entry level as the Ph.D, e.g., an average grade of 75% or higher in the qualifying degree. In some programs, admission also requires evidence of substantial professional or practical experience as a prerequisite. Credit towards some of the degree requirements may be given for previous post-graduate study, for professional research experience or professional practice experience. The aim of this is to

encourage senior professionals to upgrade their skills and qualifications.

- Degree requirements involve successful completion of coursework and/or practical professional development activities, and a dissertation on a professionally relevant topic. The dissertation may involve original research, but the focus is more on extending professional knowledge, applications or insights rather than on advancing a discipline's scientific and theoretical knowledge.
- Professional development and research supervision and examination requirements typically involve senior professionals in the field who are accredited to a Department as well as academic staff of the Department.
- Dissertation supervision and examination provisions are similar to those of Ph.D candidates and the degrees are overseen in a way similar to the Ph.D by the **Higher Degrees Committee** and the **School/Faculty Doctoral Committee**.

c) **The US Ph.D Model:**

- The US Ph.D is the premier research degree of the university. It is an essential requirement for entry into an academic or research career. The US model involves admission to graduate study at the Master's degree level and advancement, on completion of the Master's dissertation and any prerequisite coursework or assignment requirements, to Ph.D candidate status after successful completion of a "Comprehensive" examination. Once the candidate has completed the comprehensive examination they may proceed to completion of the dissertation and sitting the final Ph.D oral examination.
- Admission standards for entry to Masters degree programs vary across, and within, US universities, but most accredited programs require a high score on the Graduate Record Examination (GRE is a nationally recognized and independently administered examination with both general academic and discipline-specific questions) and/or a high grade point average (GPA) of 3.5 or 4.0 in the qualifying entry degree.
- Other criteria for admission may include the availability of a Professor willing to serve as a student's Advisor (or chief supervisor), the availability of resources to support the applicant's proposed study program, and the candidate's background and commitment to study, as well as their perceived abilities as a potential doctoral candidate. Applicants may be required to provide academic and personal references.

- Academic requirements in the Master's and Doctoral program typically involve compulsory courses in theory, research design, methodology and data analysis (including use of statistical packages). They also require participation in research seminars and completion of assignments relevant to a candidate's academic development. The latter may include literature reviews, editorial review of research manuscripts submitted for publication, assisting Professors with research for, and the writing of, text book chapters, publication of student research and conference presentations.
- In meeting the requirements for the Ph.D, the student is required to complete a certain number of "credit hours". Students sign up for their coursework, research seminar, and research project hours each semester. Typically they will undertake between 8 and 12 credit hours per week (96 to 144 credit hours per semester). A Ph.D may require completion of 500 credit hours, compared with a Masters degree at 200-250 credit hours. The Department and Faculty (Graduate School) administration maintains records of completed courses and credit hours to ensure that students meet these requirements.
- Admission to **Ph.D Candidate** status is achieved by successful completion of the "**Comprehensive**" examination. The method and form of this examination varies across Departments and Faculties. It may involve completion of up to six written papers on both general and specific topics in the candidate's discipline, or by oral examination on the six examination topics or on a major review of research literature. Examination topics are set and marked by the candidate's Supervisors and approved by the Department's Doctoral Committee. In some Departments, there are lists of approved topics from which a candidate may select those on which she or he wishes to be examined. In this case, the candidate's Advisor (chief supervisor) usually has to approve her or his topic selections ahead of time.
- Each candidate's Advisor takes primary responsibility for the supervision of his or her studies and research. The Advisor makes sure the candidate completes all degree requirements and signs off all requirement completions. She or he advises the student on the selection of coursework and research topics and holds regular weekly meetings with the student to monitor progress, discuss ideas, and provide academic challenges for the candidate as they progress through the Graduate program. The Advisor maintains on-going contact with the candidate during dissertation research and will receive, read and provide oral and written comment on dissertation drafts as the candidate's research write-up progresses. The Advisor

will inform the candidate when the dissertation is of a suitable standard for examination and arrange the final oral examination.

- Before being allowed to sit the final oral examination, the Department has to ensure that the candidate has completed all degree requirements and advise the **School/Faculty Doctoral Committee** (or some equivalent body, which may be titled the “**Graduate School**” or “**College**” in many US Universities).
- The Ph.D oral examination is heard by an **Examination Committee** approved by the **School/Faculty Doctoral Committee**. The Examination Committee is normally chaired by the Advisor and includes up to four other members of the Department’s Professorial staff and at least one external examiner, either from another Department of the University which has a related discipline or, less commonly, from a similar faculty in another University. Doctoral oral examinations may be open to the public, but questions from the public can only directed at the candidate by persons holding a Ph.D degree and with the permission of the Chair.
- The duration of the examination is normally a maximum of two hours. At the end of the examination, the Examination Committee deliberates and the decision is recorded by the Advisor, signed by all the examiners, and sent to the **School/Faculty Doctoral Committee** for ratification and graduation purposes. In many US Universities, the **Dean of Graduate Studies**, who chairs the **School/Faculty Doctoral Committee**, is empowered on behalf of that Committee to approve the completion of the degree and the candidate’s right to graduate.
- Students undertaking Ph.D research may be supported by scholarships, research fellowships and/or the research grants obtained by their supervisors.

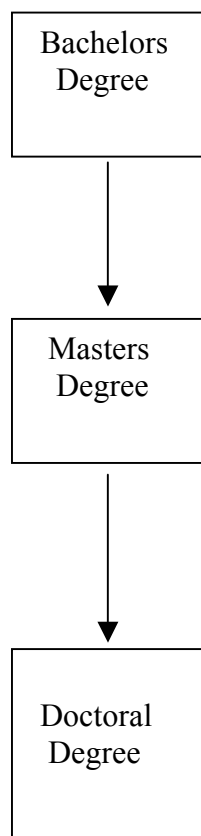
d) **The US Professional Doctorate Model:**

- As in the UK, the US Professional Doctorates are less focused on original research and theoretical contributions to the scientific advance of a discipline. As a result, they are not a preparation for an academic or research career. Rather, they provide opportunities for higher level study which develops advanced professional knowledge and related practical skills. Many US Doctoral Programs in fields such as Clinical and School Psychology (Psy.D), Education (Ed.D), Social Work (D.SW), Nursing (D.N) Law (J.D) and Medicine (M.D) offer Professional Doctorates as well as Ph.D degrees. The Professional Doctorate often has a different emphasis on research than the Ph.D and contains a higher proportion of coursework and professional practice requirements.

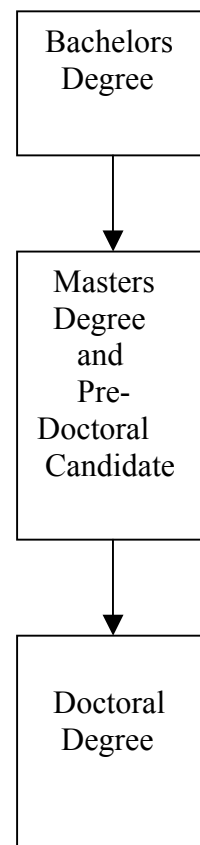
- Admission standards may be similar to or slightly lower than those for a Ph.D, and will place more emphasis on commitment to professional development, whereas the Ph.D's primary goal is preparation for an academic or research career. Credit toward the degree requirements may be given for prior professional experience and research or for practical skills developed during professional practice, similar to that in the UK Professional Doctorate.
- The provisions for supervision and examination are essentially similar to those for the Ph.D, but senior professionals from the candidate's field accredited to the Department may also be involved in practicum supervision, professional training, and examination, along with the Department's academic staff.

Diagrammatic representation of Doctoral Degree pathways

UK Doctoral Degree Sequence

US Doctoral Degree Sequence

Summary and Conclusions:

Development of Ph.D programs requires that a University put in place administrative and quality assurance procedures at all levels that ensure that candidates meet rigorous and internationally valid standards of performance. To achieve this outcome, quality assurance

mechanisms for setting, monitoring and reporting of the procedures and standards of admission, supervision and examination are essential. Research needs to be subjected to ethical review and to be of demonstrable validity, theoretically and methodologically sound, and capable of contributing to the advancement of knowledge. One important component of this is the provision for external examination of candidates as part of the assessment process. External examination by credible and internationally recognized academics allows comparison with international standards to be part of the candidates' evaluation and quality assurance process. This is of particular importance in small countries with a small pool of experts in a given field. It adds greatly to the credibility of an academic institution and its graduates by demonstrating a willingness to be assessed against international standards.

Obviously, there are differences between the Ph.D traditions in the UK and the USA. The UK model is purely a research degree, without coursework, and entry normally requires a Master's degree as a prerequisite. At the point of entry into the Ph.D program, the UK candidate begins their doctoral research and it is the sole focus of their study for two to four years, with many candidates taking up to six years to complete. Management of the degree usually is by a Higher Degrees Committee which includes representatives from all of the Schools or Faculties and which oversees the degree on behalf of the University's Academic Board. School or Faculty Doctoral Committees usually provide initial candidate, supervisor and examiner screening and monitoring roles on behalf of the Higher Degrees Committee. Supervisor approval and monitoring has to be carefully controlled, as over a four year research span, there may emerge differences and difficulties between candidates and supervisors. Ongoing quality assurance measures have to be in place to ensure that both the candidate and supervisor(s) are functioning appropriately. External examination is an essential component of the quality assurance process in UK and British Commonwealth Universities. External examiners may be suggested by a candidate's supervisors and all arrangements made for external supervision are through the Higher Degrees Committee.

By way of contrast, in the USA, the entry to graduate study is at the Master's degree level and the student completes coursework, research and other academic requirements as part of a progression towards Doctoral candidacy. It is only after the completion of the Comprehensive examination that the student is considered a Doctoral Candidate and is able to complete their Ph.D research and take the Doctoral oral exam. Overall, the Master's and Ph.D together is expected to take a candidate a minimum of four to five years, although most take longer than two years to complete the Ph.D requirements. Departmental Committees have more autonomy than in the UK model and there often is no overall Higher Degrees Committee, this role being undertaken by School or Faculty Doctoral or Graduate School Committees. External examination is usually limited to the presence of a staff member from another Department in the University. The external examiner usually is selected by the candidate's Advisor, with final approval given by the Graduate School Committee. This use of examiners from within the university seems to provide a lower level of quality assurance than the UK model, which involves actual external academic scrutiny.

The transition from study at Master's level to study at Ph.D level is less distinct in the US model. At any given time a candidate may be engaged in meeting coursework requirements, beginning Ph.D research or taking comprehensive examinations. The only clear point of transition from Masters to Ph.D is once all coursework and academic requirements, including the comprehensive examination, have been met and the student is defined as a Ph.D candidate. Different students will move through these various requirements at varying paces and the process of monitoring progress and ensuring that requirements are met is more complex than for the UK model. This can create problems of quality assurance and places a heavy reliance on the competence and accountability of Departmental staff acting as Advisors. There is often an assumption that professors volunteering as advisors are competent, but this is not always the case and the system can be slow to respond to failures in performance.

One advantage of the US model is the flexibility that comes from the inclusion of coursework and academic requirements as well as the dissertation research itself. This approach allows for candidates to have a more extensive and comprehensive preparation for an academic or research career. It allows them to develop, under careful supervision, all of the requisite skills for their future career. This can happen in the UK pure research model, but it is more haphazard and depends very much on the skills and commitment of the candidate's supervisor(s) to helping with career development and skills training.

The UK and US Professional Doctorate models are essentially similar. They are primarily intended to provide for development of high levels of professional skill and knowledge, but with a somewhat lower emphasis on research, particularly original scientific research. These models may lie outside of the current considerations in development of Doctoral degree programs in Georgia, but at some future time, as the University system expands its interest in providing applied training at the highest professional levels in fields such as Counselling or Educational Psychology, Urban Planning, Environmental and Resource Development, Law, etc., provision for such degrees may need to be made. There is increasing demand in many western countries for the higher levels of professional training and development that professional doctorates offer. This pressure comes from the professions, from employers, and from potential candidates. It is therefore likely that Georgian Universities soon will be encouraged to consider similar options.